

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
Katedra občanského práva

**ZÁPADOČESKÁ
UNIVERZITA
V PLZNI**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vypořádání společného jmění manželů

Plzeň 2013

Tereza Komínková

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vypořádání společného jmění manželů

Zpracovala: Tereza Komínková

Studijní program: M6805 Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Kristýna Spurná

Pracoviště: Katedra občanského práva

Plzeň 2013

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovávala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Vdne.....Podpis autora textu.....

ÚVOD	1
1. HISTORICKÝ VÝVOJ VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ.....	3
1.1. STŘEDOVĚKÉ POČÁTKY VÝVOJE MANŽELSKÉHO PRÁVA.....	3
1.2. ZÁKONNÝ REŽIM ODDĚLENÉHO MAJETKU PODLE OBECNÉHO ZÁKONÍKU OBČANSKÉHO	4
1.3. ZÁKONNÝ REŽIM MAJETKOVÝCH SPOLEČENSTVÍ.....	7
1.4. PRÁVNÍ ÚPRAVA NOVÉHO KODEXU SOUKROMÉHO PRÁVA	9
2. PŘEDMĚT VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ.....	11
2.1. VĚCI.....	13
2.1.1. <i>Ocenění věci</i>	17
2.1.2. <i>Okolnosti ovlivňující cenu věci</i>	17
2.1.3. <i>Ocenění obydlí</i>	18
2.2. ZÁVAZKY	19
2.2.1. <i>Pohledávky - vklad u peněžního ústavu</i>	21
2.2.2. <i>Pojistná smlouva</i>	22
2.3. JINÁ MAJETKOVÁ PRÁVA	22
2.3.1. <i>Podnik</i>	23
2.3.2. <i>Obchodní podíl</i>	24
2.3.3. <i>Členský podíl v bytovém družstvu</i>	25
2.3.4. <i>Majetkové právo vyplývající z leasingové smlouvy</i>	27
2.4. PŘEDMĚT SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ DLE NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	28
4. ZPŮSOBY VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ.....	30
4.1. ZÁKONNÉ ZÁSADY VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	30
4.1.1. <i>Zásada autonomie vůle vypořádání společného jmění manželů</i>	31
4.1.2. <i>Zásada rovnosti podílů</i>	32
4.1.3. <i>Zásada potřeby nezletilých dětí</i>	34
4.1.4. <i>Zásada přičinění se o společné jmění manželů</i>	35
4.1.5. <i>Zápočty a vnosy</i>	36
4.2. JEDNOTLIVÉ ZPŮSOBY VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÍHO JMĚNÍ MANŽELŮ.....	39
4.2.1. <i>Vypořádání společného jmění manželů dohodou</i>	40
4.2.2. <i>Vypořádání společného jmění manželů rozhodnutím soudu</i>	42
4.2.3. <i>Vypořádání společného jmění manželů zákonnou domněnkou</i>	45
4.2.4. <i>Vypořádání společného jmění po smrti jednoho z manželů</i>	49
4.3. VYPOŘÁDÁNÍ MOVITÝCH VĚCÍ	52
4.4. VYPOŘÁDÁNÍ NEMOVITÝCH VĚCÍ	53
4.5. VYPOŘÁDÁNÍ ZÁVAZKŮ	56
4.6. VYPOŘÁDÁNÍ SJM DLE NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	58
5. SROVNÁNÍ EVROPSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY MAJETKOVÝCH VZTAHŮ MANŽELŮ	60
5.1. NĚMECKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA	60
ZÁVĚR.....	66
RESUMÉ.....	69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69

Úvod

Právní řád České republiky rozeznává několik druhů vlastnického práva a to vlastnické právo ve vlastnictví jednoho subjektu nebo vlastnické právo patřící více subjektům společně. Pokud jednu konkrétní věc vlastní společně více vlastníků a poměr jejich vlastnictví je určen určitým poměrem, jedná se o spoluvlastnictví.

Nezastupitelné postavení má v právním řádu ČR majetková úprava mezi manžely. Zákonodárce tímto způsobem posiluje úlohu rodiny, nejen v oblasti sociální, ale i ekonomické. Manželství patří mezi jednu z nejvýznamnějších institucí společenského života. Jedná se o realizaci přirozených vztahů při soužití mezi mužem a ženou. Společné jmění manželů vzniká ze zákona a to se vznikem manželství.

Předmět společného jmění se neomezuje jen na věci, majetková práva a jiné majetkové hodnoty, ale předmětem společného jmění jsou i závazky manželů. Tedy společné jmění manželů tvoří majetek nebo závazky, které manželé či jeden z manželů nabyli nebo jim vznikl za trvání manželství. Manželům náleží veškerá práva nad věcí, kterou mají ve společném jmění. Manželství zaniká buď smrtí jednoho z manželů nebo rozvodem. V takovýchto případech musí dojít k vypořádání společného jmění manželů. Spory mezi manžely vyvstávají převážně kvůli vypořádání společného jmění manželů po zániku manželství sporným rozvodem.

Prioritním cílem této diplomové práce je komplexně charakterizovat, přiblížit a objasnit, co je předmětem společného jmění manželů a jakými způsoby lze tuto masu majetku vypořádat po zániku manželství, resp. po zániku společného jmění manželů. Cílem tedy je detailněji rozebrat jednotlivé položky, které do společného jmění manželů náleží jako věci, práva a závazky, které za trvání manželství manželé nabudou do jejich společného jmění manželů, a které je nutné po zániku společného jmění manželů vypořádat způsoby, které právní řád České republiky umožňuje, a jež detailněji rozeberu v této diplomové práci. Tento výklad není zdaleka vyčerpávající, neboť limity rozsahu této práce mi bohužel nedovolují zabývat se právní úpravou mnohem širěji.

Struktura práce odpovídá cíli zkoumání. Diplomová práce je kromě úvodu a závěru rozčleněna do čtyř obsahových kapitol.

V kapitole 2. této práce, popisují historický vývoj vypořádání společného jmění manželů, které se skládá z dílčích historických mezníků, a to až od středověkého počátku majetkového práva manželů, přes zákonný režim odděleného majetku podle obecného zákoníku občanského až do zákonného režimu majetkových společenství. V této kapitole je naznačen i směr nové právní úpravy, která má nabýt účinnosti ke dni 1. 1. 2014. V této části práce je tak nový občanský zákoník naznačen velmi okrajově, neboť ve třetí i čtvrté kapitole je podrobněji rozebrán v souvislosti s rozsahem těchto kapitol.

V kapitole 3. definuji obsahovou stránku vypořádání, resp. předmět vypořádání společného jmění manželů. V této kapitole jsem se detailněji věnovala tomu, co může tvořit celou masu společného jmění manželů. Rozebrala jsem tři hlavní kategorie majetku, které mohou náležet do společného jmění manželů, mezi něž patří věci, práva (pohledávky) a závazky. V této kapitole rovněž popisují jakým způsobem lze tyto věci ocenit, příp. co může ovlivnit cenu takto stanovenou. V závěru kapitoly jsem rozebrala jiná majetková práva, se kterými soudy mívají nemalé problémy při vypořádání a v úplném závěru jsem se věnovala nové právní úpravě.

V kapitole 4. popisují způsoby vypořádání společného jmění manželů. V této kapitole jsem se nejdříve vypořádala s hlavními zásadami, které ovlivňují vypořádání společného jmění manželů. V tomto případě jsem považovala za důležité tyto zásady detailněji specifikovat, aby bylo možné utvořit si ucelenou představu o způsobech vypořádání. Následně jsem se zabývala jednotlivými způsoby vypořádání společného jmění manželů, mezi které patří dohoda o vypořádání, vypořádání rozhodnutím soudu a zákonná domněnka. Rovněž se ale zmiňuji o vypořádání po smrti manžela, neboť tento způsob vypořádání považuji za speciální. Následně jsem vymezila vypořádání movitých věcí, nemovitých věcí a závazků, abych detailně přiblížila způsob vypořádání těchto v praxi hojně vyskytovaných věcí a závazků. V závěru kapitoly jsem opět provedla rozbor nové právní úpravy týkající se rozsahu této kapitoly.

V kapitole 5. se potom věnuji srovnání evropské právní úpravy majetkových vztahů manželů. Věnuji se srovnání právní úpravy Spolkové republiky Německo jako dalšího zástupce kontinentální právní kultury.

1. Historický vývoj vypořádání společného jmění manželů

1.1. Středověké počátky vývoje manželského práva

V době středověku závisí manželské majetkové právo na vývoji postavení rodiny v dané společnosti. Pro takovou společnost je typická nadřazenost muže nad ženou, a to jak v oblasti rozhodování o osobních záležitostech rodiny, tak záležitostech majetkových. Majetek tak připadá celému rodu jako hlavnímu orgánu v období rodových společností.

Dalo by se říci, že rozvoj práva obyčejového byl na našem území prvotním impulsem rozvoje manželského majetkového práva. Pod vliv katolické církve se totiž manželské majetkové právo dostává až v období raného feudalismu. V této době stále neexistoval společný majetek manželů. Přestože manželce nebylo odpeřeno právo vlastnit majetek, byla muži absolutně podřízena a ten tím pádem spravoval i majetek náležející jí. Manželka ovšem naproti tomu neručila svým jměním za závazky manžela¹ a proti majetkovým právním úkonům učiněných ve prospěch manžela, byla chráněna relativní neplatností takovýchto úkonů.

Ve své podstatě podstatu majetkových vztahů mezi manželi, tvořila svatební smlouva, která se uzavírala mezi rodinou nevěsty a ženichem. Tato smlouva zabezpečovala manželovi věno, které do manželství přinášela žena. Naopak v případě smrti manžela manželce náleželo vdovské věno. Toto vdovské věno vdova ztrácela v případě, kdy se znovu provdala nebo své vdovské věno zastavila, resp. dokud měla postavení vdovy, mohla vdovské věno užívat. Následně, v případě úmrtí vdovy, byl zbytek věna zděděn dědici zemřelého manžela. V této souvislosti je nutné podotknout, že obdobný princip vdovského a svatebního věna fungoval v městském právu.

¹ z Dubé, Ondřej: Čada, F. Nejvyššího sudího království českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká. Praha: Česká akademie věd a umění, 1930. s. 58: „ dluhy v manželství vzniklé se počítají na vrub společné domácnosti, takže vdova dostává jen vlastní peníze o dluhy nezmenšené, leda, že by šlo o dluhy takové, kterými se zavázala již za svého vdovství.“

1.2. Zákonný režim odděleného majetku podle obecného zákoníku občanského

Mezníkem vývoje majetkového manželského práva byla úprava Obecného zákoníku občanského, který veškerou předcházející právní úpravu zrušil. Obecný občanský zákoník tak zakotvil v civilních vztazích určitou rovnost před zákonem, což v praxi znamenalo, že platil pro všechny obyvatele bez ohledu na jejich společenské postavení. Celý tak vycházel z přirozenoprávní teorie. Ke dni 1. 1. 1812 Obecný zákoník občanský vešel na našem území v platnost. Jednalo se o kodex rakouské monarchie, který byl přijat císařským patentem č. 946/1811 Sb. z. s. Tato úprava byla po vzniku samostatného českého státu převzata recepční normou². Obecný zákoník občanský tak na našem území platil až do roku 1950.

Obecný zákoník občanský vycházel z principu, že majetek manželů je samostatný, resp. vycházel z oddělenosti majetku obou manželů. Za trvání manželství tak každý z manželů nabýval majetek pouze do svého výlučného vlastnictví. V případě, kdy vznikly pochybnosti o tom, kdo majetek za trvání manželství nabyt, uplatnila se domněnka stanovená v ust. § 1237 OZO, která stanovila, že v pochybnostech se má za to, že majetek nabyt za trvání manželství muž. Na druhou stranu povinností muže jako hlavy rodiny bylo, za trvání manželství, živit manželku³. Muž jako zákonný zástupce manželky rovněž spravoval výlučný majetek manželky. Pokud vznikly závazky při správě tohoto výlučného majetku manželky, náležely výlučně manželce, a to i přes to, že správu vykonával manžel. Jediné, co zákon manželce povoloval, bylo právo na odepření správy jejího majetku manželovi. Pokud své právo nevyužila, mělo se za to, že správu svého majetku svěřila manželovi. K ukončení takové správy majetku manželky manželem mohlo dojít i odvoláním správy manželkou, příp. ukončením manželství, či-li rozvodem⁴. Zanikla-li správa majetku manželky manželem, manžel měl právo na náhradu nákladů a náhradu nahodilé škody, avšak zároveň mu vznikla povinnost vydat manželce vše, co patřilo k jejímu majetku. V případě, že by byla touto správou způsobena škoda na majetku manželky, odpovídal by za ni manžel.

² zákon č. 11/1918 Sb.

³ § 91 OZO

⁴ Rouček, F., Sedláček, J., Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl pátý. 1. Vydání Praha: ASPI, 2002. s. 535

Pro smluvní úpravu majetkových vztahů mezi manžely, OZO ponechával značný prostor, souhrně se jednalo o tzv. svatební smlouvy. Jednalo se o smlouvy, jejichž předmětem bylo věno, obvěnění, jitřní dar, společenství statků, správa a používání vlastního majetku, dědická posloupnost, doživotní používání jmění pro případ smrti, vdovský plat. OZO u těchto smluv vyžadoval formu notářského spisu⁵. Smlouva manželská se od těchto smluv lišila tím, že na jejím základě vznikalo manželství a tato smlouva nemusela upravovat vztah k celému majetku manželů, resp. zákon připouštěl upravit pouze část takového majetku.

Jediná smlouva, která představovala výjimku z principu, že majetek je samostatný, byla smlouva obsažená v ust. § 1233 a násl. OZO, jednalo se o smlouvu manželů o společenství statků. Tato smlouva byla účinná i v případě smrti, nebylo-li smluveno jinak. Po smrti manžela vzniklo druhému z manželů právo na 1/2 majetku, který oba manželé společně získali za trvání manželství⁶, vyjma majetku, který byl získán dědictvím. Dluhy se od majetku odečetly před dělením, přičemž rozsah dluhů byl závislý na rozsahu majetku náležejícího do společenství statků. Tvořil-li společenství majetek budoucí nebo jen přítomný, odečetly se dluhy ze společného majetku. Manželé odpovídali za dluhy samostatně, vyjma těch, které vážly na společném majetku. V tomto případě manželé odpovídali rukou společnou a nerozdílnou.

Nedošlo-li k úmrtí jednoho z manželů, docházelo po zániku manželství k rozdělení společného majetku podle stavu majetku, v době zániku manželství. OZO obsahoval zvláštní úpravu společenství statků, byla-li předmětem společenství statků nemovitost. Jestliže bylo právo manžela k nemovitosti zapsáno ve veřejných knihách, druhý z manželů nabyt zápisem určitá práva k 1/2 hodnoty nemovitosti. Následkem takového zápisu došlo k situaci, kdy nebylo možné o této druhé 1/2 podílu na nemovitosti pořídit závěť vlastníkem. Druhý z manželů tak okamžitě po úmrtí manžela, který vlastnil tento podíl, nabyt vlastnické právo ke svému podílu na nemovitosti, aniž by došlo k dělení společenství statků a odečítání dluhů.

OZO pojem vypořádání výslovně neužíval, nicméně z ustanovení zákona šlo dovodit, že k vypořádání smluvně upravených majetkových vztahů mezi manžely docházelo i po dalších zákonem předvídaných skutečnostech. Lze tak

⁵ Zákon z 25.7.1871, č. 76/1871 ř. z. o požadavku notářského zřízení některých právních jednání

⁶ Rouček, F., Sedláček, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl pátý. 1. Vydání Praha: ASPI, 2002. s. 521

dovodit vzájemné uspořádání majetkových vztahů v případě, kdy zanikla platnost majetkových smluv.

V případech, kdy bylo manželství prohlášeno za neplatné, vlastnictví ke společnému majetku bylo navráceno v předešlý stav. Svatební smlouvy se tak staly neplatné a vycházelo se ze stavu jako kdyby manželství uzavřeno nebylo.

Manželství katolíků nebylo možné ukončit rozlukou, tak jako manželství světské, když pro katolíky byla rozluka právem zakázána. Katoličtí manželé tak měli možnost rozvodu od stolu a lože, v jehož důsledku ovšem nedošlo k zániku manželství, avšak manželé spolu nemuseli nadále žít. Až tzv. rozlukový zákon č. 320/1919 Sb., umožňoval z taxativně určených důvodů zánik katolického manželství rozlukou⁷. Důležité pro zánik manželství, ať už rozlukou nebo rozvodem, byla skutečnost, jakou měrou se svým jednáním zapříčinil jeden z manželů o takový stav. Následkem takového jednání manželů byla ze zákona stanovená rozdílná práva.

Došlo-li k rozvodu manželství od stolu a lože, bylo možné manželství rozvést dohodou obou manželů nebo rozhodnutím soudu. V případě dobrovolného rozvodu manželství bylo na vůli manželů, zda změni obsah svatební smlouvy či nikoliv. V případě dobrovolného rozvodu tak vina jednoho z manželů na zániku manželství neměla žádný vliv. V případě sporného rozvodu a v okamžiku, kdy vinu na rozvodu nesl jen jeden z manželů, druhému z manželů svědčilo právo požadovat zrušení svatebních smluv. Byly-li svatební smlouvy zrušeny, nadále platil jen zákonný režim oddělených majetků.

Došlo-li k rozluce manželství, svatební smlouvy zanikly a to v případě, pokud mezi s sebou manželé neučinili narovnání. Majetek, na něhož se vztahoval smluvený režim společenství statků, se následně rozdělil jako v případě smrti jednoho z manželů. Z dědické smlouvy tak svědčily práva nevinnému manželovi, který měl nárok na vše, co bylo sjednáno ve svatebních smlouvách v případě smrti manžela a zároveň měl nárok na plné zadostiučinění. O ostatních vzájemných právech se manželé museli dohodnout, nedohodli se, soud se pokusil o narovnání vzájemných vztahů. Nedošlo-li k narovnání vzájemných vztahů, soud rozhodl podle obecných předpisů.

⁷ § 13 rozlukového zákona č. 320/1919 Sb.

1.3. Zákonný režim majetkových společenství

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1950 vnesl do majetkových vztahů mezi manžely novou úpravu. K němu byl až do 1. 1. 1951, kdy byl přijat zákon č. 141/1950 Sb., subsidiárně používán OZO. Nový občanský zákoník tak zrušil platnost OZO kromě několika ustanovení. Novinkou se ovšem stal režim majetkové společenství manželů, který zakotvil zákon o právu rodinném. Majetek, který získal jeden z manželů, se tak stal majetkem společným.

Ze zákonna však do takového majetkového společenství nepatřil majetek získaný darem, dědictvím, majetek sloužící osobním potřebám manžela, sloužící výkonu povolání a majetek vyloučený ze společenství dohodou manželů. Ani závazky do takového majetkového společenství nebyly prozatím zahrnuty.

Oba manželé byli zavázáni solidárně při jednání jednoho z nich, pokud obstarával obvyklé záležitosti. V případě, že by svým jednáním přesáhl obvyklý rámec, bylo nutné souhlasu i druhého z manželů.

Zánikem manželství zaniklo i majetkové společenství. Majetkové společenství mohlo být zrušeno i ze závažných příčin⁸, takovou příčinou mohlo být např. zbavení svéprávnosti jednoho z manželů. Na návrh jednoho z manželů pak bylo na úvaze soudu posoudit jejich závažnost. Na majetkové společenství se po jeho zániku uplatnila přiměřeně ustanovení o spoluvlastnictví. Zánikem majetkového společenství se tak majetek v tomto společenství stal spoluvlastnictvím obou manželů. K vypořádání majetkových vztahů tedy nedocházelo obligatorně. Společné věci se následně rozdělovaly poté, co bylo zrušeno spoluvlastnictví podle obecných předpisů vztahujících se ke spoluvlastnictví. Uplatnila se zásada rovnosti podílu, přičemž výjimky byly zákonem stanoveny pro případ zániku majetkového společenství rozvodem⁹. Po zániku majetkového společenství se rovněž už mohli manželé domáhat náhrady investic vynaložených ze společného majetku na výlučný majetek a opačně. Smluvní volnost v případě úpravy rozsahu majetkového společenství byla zákonem ponechána.

⁸ § 25 zákona č. 265/1949 Sb.

⁹ § 28 zákona č. 265/1949 Sb.

Přijetím zákona č. 94/1963 Sb., zákona o rodině a občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., jež oba nabyly účinnosti 1. 4. 1964, došlo k zániku majetkového společenství a zavedení institutu bezpodílové spoluvlastnictví manželů v rozsahu, jaký zákon stanovil. Majetkové vztahy manželů byly vyňaty z působnosti zákona o rodině a přenechány do působnosti občanského zákoníku. V této době byla úprava majetkových vztahů stanovena kogentně a možnost odchýlit se od zákona nepřicházela v úvahu.

Bezpodílové společenství manželů tak tvořilo vše, co bylo nabyto za trvání manželství a mohlo být předmětem osobního vlastnictví, vyjma věcí získaných darem, dědictvím, sloužícím osobní potřebě, či povolání jen jednoho z manželů. Byla tak zakotvena zásada, že každý z manželů je vlastníkem celé věci a je omezen pouze vlastnictvím druhého z manželů. Závazky do bezpodílového společenství manželů nespádaly, nicméně manželé byli jednáním druhého manžela zavázáni solidárně vždy, když se jednání týkalo společných věcí.

Zánikem manželství zaniklo i bezpodílové spoluvlastnictví manželů. O zániku bezpodílového spoluvlastnictví rozhodoval na návrh jednoho z manželů soud, přičemž po jeho zániku muselo dojít k jeho vypořádání. Manželům byla dána možnost vypořádat BSM dohodou, pro kterou nebyla stanovena žádná forma, avšak manželé byli povinni si na požádání vystavit vzájemné písemné potvrzení o tom, jak se vypořádali. Nebyla-li dohoda uzavřena, měli manželé možnost podat návrh na vypořádání soudu. Zákon nestanovil žádnou lhůtu pro vypořádání, resp. nestanovil ani zákonnou domněnku pro vypořádání. Zásady pro vypořádání byly poté v obdobném znění jako v dnešní úpravě upraveny v ust. § 150 občanského zákoníku.

Novelou provedenou zákonem č. 131/1982 Sb. s účinností od 1. 4. 1983, byla do občanského zákoníku zakotvena zákonná domněnka vypořádání. Další změnu, kterou novela přinesla, byla skutečnost, že soudy začaly připouštět i vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, které bylo částečné, byť do této doby šlo vypořádat bezpodílového spoluvlastnictví manželů jen jako celek. Dohody, které tak vypořádávaly pouze část bezpodílového spoluvlastnictví manželů, byly brány za platné.

Další podstatné změny přišly se zákonem č. 509/1991 Sb., a to až po roce 1989. Do občanského zákoníku tak bylo začleněno ust. § 143a, které manželům dovoľovalo smluvní dispozice se svými majetkovými vztahy. Manželům tak bylo umožněno, aby si smluvně upravili zákonný rozsah BSM. Manželé tak mohli

smlouvou o zúžení či rozšíření BSM upravit rozsah bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Manželům byla rovněž dána možnost vyhradit si vznik bezpodílového spoluvlastnictví manželů k okamžiku zániku manželství, příp. si dohodou upravit správu společného majetku. Předmět bezpodílového spoluvlastnictví manželů tak mohlo být vše, co mohlo být předmětem vlastnictví.

Zákonem č. 264/1992 Sb., bylo do občanského zákoníku vloženo ust. § 149a, jímž byla obligatorně stanovena písemná forma pro dohody uzavírané v rámci úprav bezpodílové spoluvlastnictví manželů a v rámci dohod o vypořádání, pakliže předmětem této dohody byla nemovitost. Dohoda, jejímž předmětem byla nemovitost, nabývala účinnosti až vkladem do katastru nemovitostí, zbylé dohody musely být provedeny formou notářského zápisu. Co se týkalo dohod, kterými se vypořádávaly věci, zákon pro ně žádnou formu nestanovil. Bylo-li BSM vypořádáno dohodou o vypořádání, řízení o povolení vkladu bylo nutné zahájit do tří let od zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů, jinak došlo k vypořádání zákonnou domněnkou. Nemohlo tedy dojít k pouhému uzavření dohody ve lhůtě tří let.

Institut společného jmění manželů vznikl až na základě zákona č. 91/1998 Sb., a původní bezpodílové spoluvlastnictví manželů jím tak bylo nahrazeno. Závazky vzniklé manželům za trvání manželství nově patřily do společného jmění manželů. Předmětem společného jmění manželů se stal i majetek. Předmět společného jmění manželů tak nebyl tvořen pouze věcmi jako v případě bezpodílového spoluvlastnictví manželů¹⁰. Předmětem společného jmění manželů se stal i majetek určený k výkonu povolání.

1.4. Právní úprava nového kodexu soukromého práva

Nový občanský zákoník vznikl na Ministerstvu spravedlnosti již od devadesátých let minulého století, kdy byl rozpracován od věcného záměru až po dnešní verzi zákona. Nový občanský zákoník, resp. zákon č. 89/2012 Sb., se tak od současné právní úpravy liší zejména v principech soukromého práva a svou značnou rozsáhlostí.

¹⁰ Předmět bezpodílového spoluvlastnictví manželů tvořilo dle ust. § 143 občanského zákoníku, vše, co je předmětem vlastnictví

Nový občanský zákoník tak představuje novou úpravu soukromoprávních vztahů, aniž by navazoval na současnou právní úpravu. Kodex soukromého práva je tak založen na zcela soukromoprávních principech. Základní zásadou, která tak zasahuje do celého nového zákoníku, je opět zásada autonomie smluvní vůle.

V současné době je tak schválena nová úprava soukromého práva, jež by měla přijít v účinnost od 1. 1. 2014. “Nová ustanovení nového občanského zákoníku tak mají, kromě jiného, zdůraznit význam společného rodinného bydlení pro existenci manželského, resp. rodinného společenství. Vzhledem k možným proměnám potřeb manželů se pomýšlí i na možnost změny místa rodinné domácnosti tak, aby bylo možné případný spor odpovídajícím způsobem řešit. Výslovné ustanovení o stejných právních důsledcích dohody a konání je v intencích dosavadní právní úpravy i právní praxe.”¹¹

Pod oddílem manželské majetkové právo je nově upraven institut společného jmění manželů. Nová zákonná úprava je rozsáhlejší než úprava současného občanského zákoníku. Zákon však přináší určitou jistotu do otázek, které byly dříve sporné a řešila je pouze judikatura. Celý občanský zákoník tak např. nově preferuje relativní neplatnost právních úkonů před absolutní neplatností.

“I když základní ustanovení o vypořádání společného jmění manželů vycházejí z dosavadní právní úpravy, přesto se ukazuje že některých změn bylo třeba.” V souhrnu tak můžeme konstatovat, že nová úprava převzala dlouholeté zkušenosti z rozhodovací praxe soudu a vnesla tak do problematiky předmětu společného jmění manželů jistotu v podobě rozsáhlejší odkazů stanovených přímo v zákoně. Podrobnější rozebrání změn přinese v dalších kapitolách.

¹¹ důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku

2. PŘEDMĚT VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ

“Při vypořádání jde o to, kdo z manželů ztrácí vlastnictví k jednotlivým věcem a komu vlastnictví zůstává, přičemž taková úprava se má týkat jak jednotlivých věcí, tak případně celé masy majetku. To je základní předmět vypořádání.”¹²

Pro určení předmětu vypořádání SJM, je nezbytné, abychom určili, co je vůbec předmětem společného jmění manželů. Pod pojmem jmění, si tak můžeme představit souhrn penězi ocenitelné majetkové hodnoty, tj. aktiva nebo souhrn penězi ocenitelné majetkové hodnoty, které osoba dluží jinému, tj. pasiva.¹³ V souhrnu se tak jedná o věci, práva a závazky, jejichž rozsah určuje ust. § 143 odst. 1 občanského zákoníku, a to tak, že společné jmění manželů tvoří:

a) majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství a nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka,

b) závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.

Co se týče písmena a), jedná se o majetek, který manželé nabyli za trvání manželství, s výjimkou majetku taxativně vyjmenovaného. Co se týče písmene b), jedná se o závazky, které manželé nabyli za trvání manželství, s výjimkou závazků taxativně uvedených. Aby se tedy majetek stal předmětem společného jmění manželů, musí jít o majetek nabytý jedním či oběma manžely za trvání

¹² Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M., Společné jmění manželů, 2. aktual. vydání Praha, Linde Praha 2009, s. 152

¹³ Dvořák, J., Spáčil, J., Společné jmění v teorii a judikatuře, 3. vydání Praha, Wolters Kluwer ČR 2011, str. 64

manželství a nesmí být dán žádný zákonný ani smluvní důvod, který by jej ze společného jmění vylučoval.¹⁴

Dalším společným aspektem pro určení předmětu vypořádání SJM je pojem za trvání manželství. Manželství je tedy nezbytnou náležitostí pro vznik SJM, neboť dle ust. § 136 odst. 2 občanského zákoníku, může společné jmění vzniknout jen mezi manžely. Manželství vzniká dle ust. § 3 zákona o rodině, souhlasným prohlášením muže a ženy. Od tohoto okamžiku vzniká společné jmění manželů, pouze nedojde – li ve smyslu ust. § 143a odst. 1 občanského zákoníku, dohodě o rozšíření nebo zúžení společného jmění manželů či odst. 2 téhož ustanovení občanského zákoníku, k odkladu jeho vzniku až ke dni zániku manželství. Nedojde – li k ani jednomu výše uvedenému, všechny věci, práva a závazky nabyté jedním nebo oběma manžely společně, naplňující znaky uvedené v ust. § 143 občanského zákoníku, se stávají předmětem společného jmění manželů, které manželé nabývají až ke dni zániku manželství.

Zánik manželství je tedy též podstatnou náležitostí pro vymezení předmětu vypořádání společného jmění manželů. Dle ust. § 22 odst. 1 zákona o rodině, manželství zaniká smrtí nebo prohlášením jednoho manžela za mrtvého. Byl-li manžel prohlášen za mrtvého, manželství zaniká dnem, kdy rozhodnutí o tom nabude právní moci. Případně manželství zaniká rozvodem dle ust. § 24 nebo § 24a zákona o rodině, resp. manželství zaniká dnem, kdy rozsudek o rozvodu manželství nabude právní moci.

Dle ust. § 149 odst. 1 občanského zákoníku, společné jmění manželů zaniká zánikem manželství. Tedy věci, práva a závazky, které ke dni zániku manželství tvořily předmět společného jmění manželů, musí být vypořádány. Tedy vše co od vzniku manželství ke dni zániku manželství náleželo do společného jmění manželů (nedošlo-li k dohodě či odkladu), se stane předmětem vypořádání. V této souvislosti je nutné podotknout, že není-li zřejmé, zda majetek náležel do společného jmění manželů nebo výlučně jednomu z manželů, uplatní se vyvratitelná právní domněnka dle ust. § 144 občanského zákoníku, preferující nabytí majetku do společného jmění manželů. Tzn., není – li prokázán opak, má se za to, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství, tvoří společné jmění manželů.

¹⁴ Švestka, J., Dvořák, J., Občanské právo hmotné, 5. vydání Praha, Wolters Kluwer ČR 2009, str. 336

„V širším významu lze majetkem rozumět soubor všech věcí a majetkových práv, jakož i soubor majetkových závazků, jinak vyjádřeno, soubor aktiv a pasiv určitého subjektu.“¹⁵ Jak již bylo uvedeno výše, lze dospět k závěru, že předmětem společného jmění manželů jsou tři základní kategorie předmětů v právním slova smyslu: věci, jiná majetková práva (pohledávky a penězi ocenitelné hodnoty) a závazky¹⁶.

2.1. Věci

Dle ust. § 119 odst. 1 občanského zákoníku, jde o věci movité a nemovité, ale též o objekty dle ust. § 125 odst. 1 občanského zákoníku, které sice nelze považovat za věc, ale které mohou být předmětem vlastnictví, jedná se tedy o byty a nebytové prostory. Podmínkou pro to, aby mohly být tyto věci předmětem vypořádání, je fakt, že v době zániku společného jmění manželů existují a v době zániku společného jmění manželů jsou součástí společného jmění manželů.

Věci náležející do společného jmění manželů tedy můžeme třídit následovně. První takovou kategorií jsou nemovitosti. V praxi se nejčastěji jedná o pozemky nebo stavby jakéhokoli druhu. Můžeme sem tedy řadit převážně domy, chaty, chalupy i např. garáže. „Jestliže nemovitost podle smlouvy kupuje jen jeden z manželů, je jen on nabyvatelem podle smlouvy a druhý se stane vlastníkem takové věci na základě smlouvy svého partnera.“¹⁷ Stále ovšem platí, že při částečném použití společných prostředků jsou prostředky použité z výlučného majetku kupujícího investicí dle ustanovení § 149 občanského zákoníku.

Další takovou kategorií budou tvořit věci různé domácí potřeby. Do této kategorie tak můžeme zahrnout všechnen nábytek, koberce, lustry, umělecké předměty, televize, myčky, pračky, ledničky, vysavače. V této souvislosti je ovšem nutné, aby se nabytí každé věci posuzovalo samostatně, neboť taková věc může být ve vlastnictví výlučně jednoho z manželů, a to tehdy, jestliže tento manžel použil výlučně prostředků ze svého odděleného majetku na jejich pořízení.

¹⁵ Dvořák, J., Spáčil, J., Společné jmění v teorii a judikatuře, 3. vydání Praha, Wolters Kluwer ČR 2011

¹⁶ Fiala, J., Hurdík, J., Korecká, V., Občanský zákoník. Komentář. Praha, ASPI, 2000

¹⁷ Dvořák, J., Spáčil, J., Společné jmění v teorii a judikatuře, 3. vydání Praha, Wolters Kluwer ČR 2011

Určitou kategorii mohou tvořit i dopravní prostředky obou manželů. Do takové kategorie bychom následně museli zahrnout automobily, motocykly, kola i elektrokola atd. Ačkoliv jsou předměty denní potřeby v neustálem koloběhu, příp. jsou spotřebovány a následně opět koupeny, patří do společného jmění manželů, neboť se jedná o věci, které splňují zákonné definice v občanském zákoníku. Takovou věcí osobní potřeby, která bude náležet do společného jmění manželů jsou potraviny, nápoje i čisticí prostředky. Další a asi závěrečnou kategorii tvoří různé zlato, drahé kovy či drahokamy. Tyto věci jsou nepochybně věcmi náležejícími do společného jmění manželů a mnohdy mohou být považovány za investice do společného jmění manželů.

Věci náležející do společného jmění manželů mohou být samozřejmě i věci složené ze součástí.¹⁸ Podle ustanovení § 120 odst. 1 občanského zákoníku, je součástí věci vše, co k ní podle její povahy náleží a nemůže být odděleno, aniž by se tím věc znehodnotila. Dalším pojmem je příslušenství věci. I příslušenství věci může být předmětem společného jmění manželů. Podle ust. § 121 odst. 1 občanského zákoníku, jsou totiž příslušenstvím věci věci, které náležejí vlastníku věci a jsou jím určeny k tomu, aby byly s věcí hlavní trvale užívány.

V této souvislosti je nutné podotknout, že stavba není součástí pozemku. Pokud bychom ovšem hovořili o přístavbách a nástavbách, musíme mít na paměti, že přístavba k rodinnému domu, který tvoří samostatné jmění manželky, je součástí věci a nepatří do společného jmění manželů, a to i přes to, kdyby byla provedena za trvání manželství. Judikatura totiž uvádí, že „přístavba i nástavba, jako jeho přírůstek jsou součástí domu, pokud tím nebyla získána samostatná nemovitost“¹⁹.

Další podstatnou složkou, která bude tvořit předmět vypořádání jsou hotové peníze, neboť hotové peníze také patří do kategorie věcí. Bude se tedy jednat o peněžní příjmy manželů, a to bez ohledu na to, z jakého zdroje pocházejí. Musíme mít ovšem na zřeteli, že uložení na vkladní knížky, běžné účty, spořicí, vkladní listy, či jiné formy úložek u peněžních ústavů se peníze mění na pohledávku. Ani příjem z podnikatelské činnosti manžela, vykonané před uzavřením manželství a vyplacení až po uzavření manželství, nepatří do společného jmění manželů²⁰. Dalším aspektem, který je nutné zmínit je, že ani

¹⁸ Bičovský, J., Holub, M., Pokorný, M. Společné jmění manželů. 2. vyd. Praha: Linde, 2009

¹⁹ R 11-1964

²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 22 Cdo 1076/2006

právo na mzdu netvoří předmět společného jmění manželů. Do společného jmění manželů totiž patří až mzda vyplacená či poukázaná na účet jednoho z manželů. Za trvání manželství tak přichází do společného jmění mzda a všechny ostatní běžné příjmy. Manžel si ovšem nemůže sám od sebe vydělit část ze své mzdy pro sebe tak, že by do společného jmění nepřišla. To se týká i jiných průběžných příjmů²¹. U peněz v hotovosti tak často vzniknout problémy, zda jde o věci náležející do společného jmění manželů, do výlučného nebo odděleného vlastnictví jednoho z manželů a to vzhledem k jejich velké pohyblivosti a přesunovatelnosti.

Zdrojem takové hotovosti do společného jmění manželů mohou tedy být peníze vyplacené jednomu z manželů jako mzda či jakákoliv odměna za práci v různých formách, nemocenské či důchodové dávky nebo odměny z dohod o pracovní činnosti a provedení práce a příjmy z členství v družstvu. Takovým zdrojem mohou být i různé výhry ze sázek a loterií, ovšem rozhodující bude okamžik kdy došlo k výhře. Nebo-li zakoupený los sám o sobě nespadá do společného jmění manželů, neboť až výhrou vznikl nárok výherci, teprve pak tradicí dojde k nabytí vlastnictví do společného jmění manželů.

Dalším takovým zdrojem mohou být různá pojistná plnění, a to i s ohledem na to, že pojistnou událostí vznikl nárok na pojistné plnění tomu na koho znělo pojištění. Vyplacením totiž došlo k nabytí vlastnictví vyplacené částky do společného jmění manželů²². Nezáleží totiž na tom, kdy byla pojistná smlouva uzavřena, zda před uzavřením manželství, po zrušení faktického soužití, ale před zánikem společného jmění manželů. Došlo-li např. k pojištění rodinného domku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, je vyplacená pojistná náhrada určena k reparaci poškození majetku ve výlučném vlastnictví a neměla by se stát součástí společného jmění manželů. Rovněž i částky vyplacené z důvodu náhrady škody přijdou do společného jmění manželů, ovšem vyjma náhrady za ztížení společenského uplatnění a náhrady bolestného. Tyto do společného jmění manželů nepřijdou dle ustanovení § 579 odst. 2 občanského zákoníku.

²¹ R 42/1972 (str. 13 odst. 3) do bezpodílového spoluvlastnictví manželů patřila celá vyplacená mzda, nikoli jen ta část, která zůstala po uspokojení osobních spotřeb toho manžela, o jehož mzdový nárok šlo.

²² R 42/1972 (str. 115, 116) do bezpodílového spoluvlastnictví manželů patřilo i plnění ze smlouvy pojistné, pokud bylo za trvání manželství ve prospěch kteréhokoliv z manželů realizováno, pokud jde o jednotlivé platby pojistného, placené za trvání manželství ze společného majetku na osobním pojištění jednoho z manželů, nelze posuzovat tyto platby při vypořádání jako náklady vynaložené na osobní majetek manžela. Peníze byly totiž za trvání manželství spotřebovány se souhlasem obou manželů.

Výnosy, přírůstky a jiné užitky jsou součástí věcí hlavních, a jsou tedy ve vlastnictví toho, komu patří věc hlavní, jedná se tak například o nájemné, které může tvořit společné jmění manželů. Peníze získané půjčkami, jsou peníze, které se rovněž nabývají do společného jmění manželů, i když došlo k nabytí jen jedním z manželů²³. Co se týká splátek třetích osob na pohledávky společné oběma manželům, potom peníze takto zaplacené v hotovosti přicházejí do společného jmění manželů. Všechny tyto výše uvedené věci tak tvoří zdroje příjmů společného jmění manželů.

Je také na místě vyjasnit si moderní bezhotovostní placení, které může mít nejrůznější formy, jako šek, směnka, poukaz nebo i jiné způsoby převodu. Všechny částky takto vynaložené připadají bez dalšího do společného jmění manželů.

V této souvislosti je nutno podotknout, že „jestliže k nabytí věci podle vlastních prostředků toho kterého manžela se použilo byť i jen z části prostředků společných, stává se nabytá věc v celém rozsahu součástí společného jmění manželů, a to bez ohledu na rozsah prostředků použitých z prostředků oddělených do společného jmění manželů a řešilo by se vše při vypořádání dle ustanovení § 149 a § 150 občanského zákoníku.“²⁴

Pro úplnost je pak nutno dodat, že věcná břemena patrně do společného jmění manželů nevcházejí²⁵. Právo odpovídající věcnému břemeni totiž nemůže být samostatně součástí společného jmění manželů a nemůže jim svědčit oběma jako manželům. Jde jen o osobní právo toho z manželů, v jehož prospěch je věcné břemeno zřízeno v době trvání manželství. Bude-li tak s vlastnickým právem k nemovitosti ve společném jmění manželů spojeno věcné břemeno, nelze brát do úvahy, v případě zániku společného jmění manželů, jeho vypořádání. Věcné břemeno tak bude nadále svědčit tomu, kdo bude vlastníkem panující nemovitosti. Právo odpovídající věcnému břemeni není samostatně převoditelné, přičemž převoditelnost práva bývá považována za jeden z předpokladů pro jeho zařaditelnost do společného jmění manželů.

²³ R 57/1970 vznikl-li za trvání manželství dluh, z něhož byl zavázán jen jeden z manželů, který uzavřel vlastním jménem smlouvu o půjčce, a bylo-li takto získaných peněz použito na koupi určité věci, tj. byla-li za ně získaná určitá majetková hodnota, náležela i tato hodnota za splnění ostatních podmínek uvedených v § 143 občanského zákoníku a bez ohledu na to, zda byla tato smlouva o půjčce uzavřena platně, do společného jmění manželů.

²⁴ Dvořák, J., Spáčil, J., Společné jmění v teorii a judikatuře, 3. vydání Praha, Wolters Kluwer ČR 2011

²⁵ Spáčil, J. Věcná břemena v občanském zákoníku, Praha: C. H. Beck 2006

2.1.1. Ocenění věcí

V případě vypořádání společného jmění manželů je nutné zjistit stav těchto věcí ke dni zániku společného jmění manželů, aby později bylo možné určit výši jejich hodnoty. S ohledem na skutečnost, že k vypořádání společného jmění manželů dochází většinou až po delší době, je tento fakt žádoucí.

V návrhu na vypořádání společného jmění manželů tak manželé uvádějí ceny jednotlivých věcí. Soud k těmto cenám nemusí přihlídnout, ale také může, a to za situace kdy cena obou manželů je ohledně konkrétní věci shodná. Soud totiž není podaným návrhem vázán v tomto rozsahu. Dle ust. § 136 o.s.ř., pak může soud určit cenu věci sám na základě své úvahy dle tam stanovených podmínek.²⁶ V praxi však stanoví soudního znalce z daného oboru, aby vypracoval znalecký posudek.

Soud ve svém rozhodnutí vychází převážně z obecné ceny, resp. z „ceny věci obvyklé v daném místě a v době rozhodování, která vyjadřuje aktuální tržní hodnotu“²⁷ Jedná se tak o cenu, která vypovídá o nabídce a poptávce v daném místě a čase. Podkladem pro stanovení ceny mohou být i cenové předpisy, ty ovšem mají spíše informativní a orientační charakter.²⁸

Rozhodovací praxe soudů preferuje určení ceny na základě tržních cen, nikoliv cen určených na základě odhadních cen určených z cenových předpisů. Takový postoj je logický obzvláště ve vztahu k věcem nemovitým. Vývoj cen na trhu se totiž může ze dne na den změnit a poté ceny uvedené v cenových předpisech nemusejí odpovídat skutečné ceně věci. V tomto ohledu mohou sami manželé nechat vypracovat znalecký posudek mimo soudní řízení jako listinný důkaz.

2.1.2. Okolnosti ovlivňující cenu věci

Pro stanovení ceny věci se „vychází z ceny věci v době vypořádání, avšak z jejího stavu v době zániku SJM.“²⁹ S ohledem na to, že v období mezi zánikem společného jmění manželů a jeho vypořádáním může dojít k nejrůznějším změnám, není uvedené pravidlo vždy použitelné. Hlavním důvodem může být

²⁶ § 136 o.s.ř.

²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 5. 2001, sp. zn. 22 Cdo 629/2000

²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 12. 1999, sp. zn. 2 Cdon 2060/1997; R 42/1972

otázka opotřebení nebo poškození věci. Není důvod výše uvedené pravidla respektovat, přikáže-li soud věc tomu z manželů, který ji podle dohody užíval. Stejně tak by měl soud postupovat i v případě, kdy věc užívali oba manželé a došlo jen k jejímu obvyklému opotřebení. Stav věci tak bude zohledněn zejména v případech, pokud bude věc značně poškozena nebo opotřebena.

Pokud bychom vycházeli z rozhodovací praxe soudů, tak např. v případě rodinného domu, který by ani jeden z manželů ode dne zániku společného jmění manželů neužíval ani neudržoval, a tím by poklesla jeho hodnota značným způsobem, postihne snížení hodnoty rodinného domu oba manžele, ovšem pouze v případě, pokud by tento stav nezavinil pouze jen jeden z manželů.³⁰ Takovýchto případů, je mnohem víc, jedná se např. o zničení nemovitosti nebo věci povodní či jiným přírodním živlem, potom bude nutné vyjít ze stavu věci v době vypořádání. V takových případech by mohlo být takové stanovení ceny podle stavu v době zániku společného jmění manželů v rozporu s dobrými mravy.³¹

Soud by proto měl při ocenění věci zejména zkoumat ty okolnosti, které vedly k opotřebení nebo poškození věci a kdo takové opotřebení nebo poškození zavinil a kdo měl věc od zániku společného jmění manželů u sebe.

2.1.3. Ocenění obydlí

Soud při ocenění domu vychází ze stavu, jaký tu je v době rozhodování, neboť obvyklá cena domu či bytu se liší v závislosti na jeho obsazenosti. Dům, který po zániku společného jmění manželů obývají oba manželé, jeden z nich nebo třetí osoba, bude mít nižší hodnotu, než bude mít stejný dům, ve kterém nikdo nebydlí.

Užívá-li třetí osoba dům na základě platného právního titulu, je pro posouzení hodnoty domu důležité, jestli je v době soudního řízení o vypořádání dům stále užíván. Je-li užívání domu ukončeno třetí osobou před vypořádáním společného jmění manželů, ale až po jeho zániku, soud bude pro určení ceny vycházet ze stavu, v jakém byl dům v době zániku společného jmění manželů. Soud tak nebude přihlížet k tomu, že v době zániku společného jmění manželů oprávnění užívat byt trvalo a určí cenu domu jako by byl neobsazený, a to proto,

³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 2. 2008, sp. zn. 22 Cdo 3285/2007;

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 5. 1988, sp. zn. 5 Co 391/88

³¹ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 226. ISBN 978-80-7357-597-7

aby nebyl zvýhodněn jeden z manželů. V tomto případě soud přihlédne k výdajům, které mohou některému z manželů vzniknout v souvislosti s ukončením užívání bytu třetí osobou. Jedná se zejména o výdaje vynaložené na opatření bytové náhrady nebo vyplacení odstupného.³²

Jiná situace nastane, kdy předmětný dům užívají jeden nebo oba manželé. Při ocenění domu by tak soud měl tuto skutečnost zohlednit. Oceňovaný dům totiž nadále užívá i ten z manželů, kterému nebude dům přikázán. Vypořádáním domu, resp. přikázáním domu jednomu z manželů a povinnosti zaplatit druhému manželu určitou část tržní ceny domu, nezaniká právo druhého manžela dům užívat. Z tohoto důvodů, kdy je bývalému manželu zachováno právo v tomto domě bydlet, musí soud při ocenění domu přihlédnout. V opačném případě by totiž cena domu byla vyšší, a bývalý manžel by dostal vyšší náhradu.

„V opačném duchu se vyjádřil Nejvyšší soud ČR. Soud neshledal žádný podstatný důvod, proč by při stanovení ceny nemovitosti měl přihlížet k tomu, že v ní bydlí její výlučný vlastník, který má v úmyslu tuto nemovitost nadále užívat. Shodně soud shledal, že cenu nemovitosti by neměla ovlivnit ani skutečnost, že v ní nadále bydlí druhý manžel. Soud rozhodující o vypořádání společného jmění manželů tak vychází ze stavu věcí v době zániku společného jmění manželů, přičemž přihlíží ke skutečnostem, které nastanou mezi zánikem společného jmění manželů a rozhodnutím soudu. Skutečnosti, které ještě nenastaly a není ani jisté zda nastanou soud zohlednit nemůže, protože není ani zřejmé, jak dlouho budou trvat. Proto nelze počítat s cenou užívacího práva nebo cenou bytové náhrady, obzvláště v případě, kdy vyloučený manžel nemá zájem o dům samotný ani v něm nechce nadále bydlet „³³.

Obě dvě výše uvedené možnosti tak vyplývají ze zjištěného stavu věci, a je nutné tak posuzovat každý případ jednotlivě a přihlédnout k jednotlivým okolnostem.

2.2. Závazky

Občanský zákoník řadí do předmětu společného jmění manželů závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství. Pokud závazek převzali společně oba manželé nebo jeden z manželů,

³² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 2. 2008, sp. zn. 22 Cdo 3285/2007

³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 11. 2000, sp. zn. 22 Cdo 1217/99

ale se souhlasem druhého, bez zřetele k rozsahu převzatého závazku platí, že tyto závazky plní oba manželé solidárně.³⁴

V rozhodnutí Nejvyššího soudu publikovaného jako R 24/2008, se uvádí, že splnění závazku náležejícího do společného jmění manželů, sjednaného jen jedním z manželů, nemůže věřitel v nalézacím řízení vymoci po druhém z těchto manželů. Jinak řečeno, žaloba věřitele na splnění závazku náležejícího do společného jmění manželů, sjednaného jen jedním z manželů, nemůže být vůči druhému z manželů úspěšná. Byl-li na zakoupení věci ve společném jmění manželů, použity peníze opatřené takovým závazkem jen jednoho z manželů, který není součástí společného jmění manželů, a který je povinen splnit jen zavázaný manžel po zániku manželství, zakládá tato skutečnost při zániku společného jmění manželů nárok na vypořádání tohoto vnosu z odděleného majetku na společný majetek. To platí i, jde-li o závazky, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého³⁵.

Taková kritéria majetkové přiměřenosti jako předpoklad k zařazení závazků do společného jmění manželů jsou dvě. Jde o poměry přiměřené společenské vrstvě, ke které konkrétní manželé patří³⁶ a o majetkové poměry daného manželství³⁷. V případě splnění obou kritérií je tento závazek považován za předmět společného jmění manželů. V této souvislosti je nutno ještě podotknout, že takový závazek musí v době rozhodování o vypořádání společného jmění manželů existovat, resp. nesmí být uhrazen. Závazek, který by byl po zániku společného jmění manželů, ale před rozhodnutím soudu uhrazen, soud nikomu nepřikáže. Avšak manžel, který se podílel na splácení takového závazku

³⁴ § 145 odst. 3 občanského zákoníku

³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn.: 22 Cdo 2335/2005

³⁶ Jehlička, O., Občanský zákoník. Komentář. 8. Vydání. Praha, C. H. Beck, 2003 co je míra, která již přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, bude potřebné hodnotit se zřetelem k současným majetkovým poměrům členů české občanské společnosti. Pokud jeden z manželů počítající se ke střední vrstvě, převzal závazek naprosto této vrstvě a jeho majetkovým možnostem neodpovídající, bude i pro soud založen důvod k pochybnostem o tom, zda tento závazek tvoří společné jmění manželů.

³⁷ Holub, M. et al. Občanský zákoník. Komentář. Praha, Linde, 2003, str. 350 u těchto závazků, které převzal jeden z manželů bez souhlasu druhého z manželů, bude nutno vykládat podle okolností konkrétních případů a se znalostí majetkových poměrů manželů (tj. zejména rozsahu majetku ve společném jmění manželů, ale také hospodářských a majetkových možností manželů), aby se mohlo důvodně dospět k závěru, že tu šlo vlastně o zřejmý exces z majetkových poměrů manželů.

ze svého výlučného majetku, má právo uplatnit tento vnos dle ust. § 149 odst. 2 občanského zákoníku.³⁸

Pro úplnost je nutné dodat, že v případě promlčení závazku, bylo by žádoucí, aby soud přikázal závazek oběma manželům rovným dílem.³⁹ Tím by zajistil, že ani jeden z manželů nebude zvýhodněn.

2.2.1. Pohledávky - vklad u peněžního ústavu

Jak již bylo uvedené v dřívější kapitole, uložením peněz na vkladní knížky, běžné účty, sporožiro, vkladní listy, či jiné formy úložek u peněžních ústavů se peníze mění na pohledávku. Manželé tím hojně využívají peněžních ústavů, aby si peníze získané v hotovosti za trvání společného jmění manželů k nim uložili. Takto uložené peníze tak nejsou v právním slova smyslu věci, ale jedná se o pohledávku, resp. v momentě, kdy manželé nebo jeden z manželů uzavře smlouvu o běžném nebo vkladovém účtu, peněžní prostředky tam vložené se stávají majetkem peněžního ústavu. Z tohoto důvodu představuje možnost výběru peněz z tohoto účtu pohledávku u peněžního ústavu.⁴⁰

V tomto případě by ani okolnost, že majitelem účtu je pouze jeden z manželů neznamenala, že by všechny peněžní prostředky, které byly vloženy na tento účet nenáležely do společného jmění manželů. Dle ust. § 144 občanského zákoníku, se totiž předpokládá, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří společné jmění manželů. Majitel účtu by tak v tomto případě prokazoval opak, resp. prokazoval by právní důvod nabytí takto vložených finančních prostředků ze svého výlučného majetku.⁴¹

Dle rozhodovací praxe soudu nelze samu pohledávku z účtu považovat za věc v právním slova smyslu a ani za majetek dle ust. § 143 odst. 1 občanského zákoníku, a stejně jako nárok na mzdu nepatří tato pohledávka do společného jmění manželů. Předmětem společného jmění manželů se totiž mohou stát až peníze z tohoto účtu vybrané.⁴² Takový vklad u peněžního ústavu musí ke dni zániku společného jmění manželů existovat, a to proto, aby mohl být přikázán jednomu z manželů. Pro vypořádání společného jmění manželů je pak důležité

³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 10. 2006, sp. zn.: 22 Cdo 14/2006

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 3. 1989, sp. zn. 3 Cz 6/1989

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2004, sp. zn. 35 Odo 801/2002

⁴¹ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 132.

⁴² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. 1 Afs 111/2004

vyčíslení výše zůstatků na takových účtech. Byly-li by peníze uloženy v cizí měně, přepočítají se na korunu podle kurzu platného v době rozhodování. Došlo-li by k jejich spotřebování jedním z manželů, bude soud vycházet z kurzu měn v době spotřebování.⁴³

2.2.2. Pojistná smlouva

Jak bylo pojednáno v předchozích kapitolách, do předmětu společného jmění manželů náleží i plnění z pojistných smluv, které bylo za trvání manželství ve prospěch některého z manželů vyplaceno. Oba dva manželé mají právo uzavřít pojistnou smlouvu sám za sebe ohledně svého výlučného vlastnictví. Dojde-li následně k pojistné události na tomto majetku, bude vyplacena pojistná náhrada tomuto manželovi. Toto pojistné plnění tak nebude náležet do společného jmění manželů, i kdyby bylo pojistné hrazeno ze společného jmění manželů.⁴⁴ Důvodem je, že takto použité peníze na pojistné byly spotřebovány se souhlasem obou manželů. Tato skutečnost bude zohledněna při vypořádání společného jmění manželů. V opačném případě, kdy je pojistné hrazeno jedním z manželů na majetek náležejícího do společného jmění manželů, v případě pojistného plnění, bude takto vyplacené pojistné plnění náležet do společného jmění manželů, neboť bude sloužit k reparaci nákladů na opravu majetku ve vlastnictví obou dvou manželů.

2.3. Jiná majetková práva

V ust. § 143 odst. 1 písm. a) občanského zákoníku je uveden pojem majetek, avšak tento pojem sám o sobě není blíže specifikován. Pod tímto pojmem tak není možné představit si pouze věci, a to jak movité tak nemovité, jiná majetková práva jako pohledávky a závazky, ale musíme jej chápat v širším slova smyslu jako „souhrn majetkových hodnot, věcí, pohledávek, jiných práv a hodnot ocenitelných penězi, patřících určitému subjektu.“⁴⁵ Do předmětu společného jmění manželů tak náležejí i jiná práva a hodnoty ocenitelné penězi. Tyto jiné penězi ocenitelné hodnoty stručně popíši v následujících kapitolách. Jedná se tedy zejména o podnik, obchodní podíl, členský podíl v bytovém družstvu.

⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99

⁴⁴ Bičovský, J., Holub, M., Pokorný, M. Společné jmění manželů. 2. vyd. Praha: Linde, 2009. s. 123.

⁴⁵ Spáčil J. Švestka, J. aj. Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 961.

2.3.1. Podnik

Dle ust. § 5 odst. 1 obchodního zákoníku, se podnikem rozumí soubor hmotných, jakož i osobních a nehmotných složek podnikání, ke kterému náleží věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které patří podnikateli a slouží nebo vzhledem ke své povaze mají sloužit k provozování podniku. Podnik je věcí hromadnou a jedná se tak o předmět společného jmění manželů.

Podnik může náležet do výlučného vlastnictví jen jednoho z manželů, avšak zisk získaný z podnikání v době trvání manželství bude náležet do společného jmění manželů. V případě, kdy je zisk z tohoto podniku zpětně investován do tohoto podniku, se při vypořádání společného jmění manželů může uplatnit starší rozsudek Nejvyššího soudu týkající se dřívějšího bezpodílového spoluvlastnictví.⁴⁶ Vzhledem k tomuto judikátu lze konstatovat, že cena podniku bude rovna kladnému rozdílu mezi aktivy a pasivy manželova podnikání ke dni zániku společného jmění manželů. Do společného jmění manželů by tak připadl zbytek ceny podniku po odečtení investic, které do podniku vložil manžel z jeho výlučného majetku.⁴⁷

Aby bylo možné vypořádat společné jmění manželů, jehož předmětem je podnik, je nutné zjistit cenu podniku.⁴⁸ Stanovení soudního znalce soudem tak bude nezbytnou záležitostí, příp. by soud mohl postupovat dle ust. § 136 o.s.ř. Je nutné, aby byly při ocenění podniku zohledněny také ty finanční prostředky, které byly do podniku vynaloženy. Ovšem je nutno brát v potaz již výše zmíněný rozsudek, který říká, že takto vložené investice do podniku se samostatně nevypořádávají⁴⁹. V rámci vypořádání společného jmění manželů, jehož předmětem je i podnik, je tedy nutné, aby soud při ocenění podniku přihlédl ke všemu, co by mohlo mít vliv na tržní hodnotu takového podniku.

⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003: „Ze sporu o vypořádání BSM nelze však činit vyúčtovací spor, v němž by se dohledávaly jednotlivé výnosy a výdaje s jejich účelovým určením zpravidla bez možnosti dospět ke spolehlivým závěrům. Proto se dovolací soud přiklání k řešení, kdy by podnikající manžel byl povinen nahradit do BSM takovou částku, jež by se rovnala pozitivnímu (kladnému) rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku BSM, což zpravidla bude představovat cenu podniku (pokud nebyl vytvořen i vynaložením oddělených prostředků podnikajícího manžela). V případě, že by výsledná hodnota byla záporná (např. v důsledku zadlužení), není co do BSM nahrazovat a také není žádné opodstatnění k takové ztrátě v rámci řízení o vypořádání BSM přihlížet jinak, než v rámci eventuálních úvah o disparitě podílů (s ohledem např. na to, jak se podnikající manžel zasloužil o nabytí a udržení společných věcí - § 150 věta třetí ObčZ).“

⁴⁷ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 156.

⁴⁸ Problematika ocenění podniku je obdobná jako u ocenění obchodního podílu (viz dále).

⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 2009, sp. zn. 22 Cdo 425/2008

2.3.2. Obchodní podíl

Obchodní podíl dle ust. § 61 odst. 1 obchodního zákoníku, představuje účast společníka ve společnosti a z ní plynoucí práva a povinnosti. Dle ust. § 114 odst. 1 obchodního zákoníku, se jeho výše určuje podle poměru vkladu společníka k základnímu kapitálu společnosti. Platí tak, že obchodní podíl je předmětem společného jmění manželů za splnění ust. § 143 odst. 1 písm. a) občanského zákoníku. Musíme vycházet tedy z toho, že „s obchodním podílem je spjata majetková hodnota, která je ve smyslu ust. § 118 odst. 1 občanského zákoníku, jinou majetkovou hodnotou a jako taková může být předmětem občanskoprávních vztahů.“⁵⁰ Majetková hodnota takového obchodního podílu bude nepochybně předmětem společného jmění manželů.

Tak jako v případě oceňování majetku, se i při ocenění obchodního podílu vychází z tržní ceny, a to z jeho stavu ke dni zániku společného jmění manželů a ceny v době vypořádání společného jmění manželů. Hodnota obchodního podílu musí být stanovena pro účely vypořádání soudním rozhodnutím. Je proto nutné mít na zřeteli, že je důležité, aby soud vycházel z tržního ocenění nikoliv z účetního ocenění, které není schopno zachytit všechny hodnoty. Při ocenění obchodního podílu se má totiž přihlídnout ke všemu, co může tržní hodnotu obchodního podílu ovlivnit.⁵¹ Na cenu obchodního podílu tak není možné použít cenové předpisy. S ohledem na tuto skutečnost tak soud v řízení o vypořádání společného jmění manželů vychází z tržní hodnoty obchodního podílu.

Jsou ovšem situace, kdy není možné z tržní ceny obchodního podílu vycházet, takovou příčinou může být fakt, že obchodní podíl, např. společnosti s.r.o., má v některých případech přísnější podmínky pro převod takového obchodního podílu. Jedná se o to, že obchodní podíl může být převeden pouze za určitých podmínek a to třeba souhlas valné hromady, podmínky převodu stanovené ve společenské smlouvě či počet společníků. Určit cenu obchodního podílu tak nemusí být vždy snadnou záležitostí.

K všem těmto podmínkám při stanovení ceny obchodního podílu je nutné přihlídnout. Ocenění obchodního podílu tak musí v mnoha případech vycházet z odborných znalostí soudního znalce, který přihlédne ke všem podstatným

⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 7. 2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004

⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. 22 Cdo 924/2008

skutečností.⁵² Soudní znalec si tak sám stanoví jakou metodu pro ocenění obchodního podílu využije. V případě, že v průběhu soudního řízení o vypořádání společného jmění manželů vzniknou pochybnosti o závěrech soudního znalce, má soud možnost soudního znalce vyslechnout, případně stanovit jiného soudního znalce, vědecký ústav nebo jinou instituci.⁵³

V soudním řízení o vypořádání společného jmění manželů nelze rozhodnout tak, že by soud jednomu z manželů přikázal majetkovou hodnotu obchodního podílu, soud musí přikázat celý obchodní podíl, jednomu z manželů a to tomu, který je společníkem obchodní společnosti.⁵⁴ Důvod pro takový počín soudu je ten, že soud nemůže svým rozhodnutím měnit společenskou smlouvu společnosti, resp. změnit společníka společnosti. V případě, že by oba manželé vlastnili obchodní podíl stejné společnosti ve smyslu ust. § 114 odst. 3 obchodního zákoníku, soud může takový obchodní podíl přikázat jednomu z manželů, příp. oběma do podílového spoluvlastnictví.⁵⁵

Pro úplnost je nutné podotknout, že předmětem společného jmění manželů mohou být obchodní podíly všech forem obchodních společností, které umožňují rozdělení společnosti na obchodní podíly, jedná se tak např. o podíl v družstvu. Skutečnosti uvedené v této kapitole tak lze bezpochyby vztáhnout i na tyto podíly.

2.3.3. Členský podíl v bytovém družstvu

Dalším hojně vypořádávaným podílem je členský podíl manželů v bytovém družstvu (dále „podíl v bytovém družstvu“). Podíl v bytovém družstvu představuje členská práva a povinnosti v bytovém družstvu i určitou majetkovou hodnotu. Tato majetková hodnota se tak v řízení o vypořádání společného jmění manželů stává předmětem vypořádání a z tohoto důvodu je tedy podíl v bytovém družstvu předmětem společného jmění manželů dle ust. § 143 odst. 1 písm. a) občanského zákoníku. Ovšem je nutné podotknout, že právo společného nájmu družstevního bytu oběma manželé není předmětem vypořádání společného jmění manželů.⁵⁶

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 10. 2008, sp. zn. 22 Cdo 952/2007

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 4. 2011, sp. zn. 22 Cdo 2045/2009

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1781/2004

⁵⁵ Dvořák, T. Vypořádání společného obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným. Právní fórum. 2010, roč. 7, č. 11, s. 537. ISSN 1214-7966

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 29 Odo 460/2005

Aby bylo možné určit hodnotu podílu v bytovém družstvu, musíme určit den k jakému zaniklo společné členství manželů v bytovém družstvu. Zánik společného členství manželů v bytovém družstvu je spojen se zánikem společného nájmu družstevního bytu. Dle ust. § 705 odst. 1 občanského zákoníku, pak společný nájem družstevního bytu zanikne uzavřením dohody mezi manžely, nedohodnou-li se rozvedení manželé o nájmu bytu, soud na návrh jednoho z nich rozhodne tak, že právo společného nájmu bytu zruší.

Odpověď na předchozí odstavec najdeme v rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. 31 Cdo 2036/2008, který uvádí: „Při ocenění členského podílu v bytovém družstvu v rámci vypořádání společného jmění manželů - bývalých společných nájemců družstevního bytu a společných členů bytového družstva - je třeba vyjít ze stavu i obvyklé ceny tohoto podílu v době zániku společného nájmu družstevního bytu a společného členství rozvedených manželů v družstvu.“

Soud totiž v řízení o zrušení společného nájmu družstevního bytu toto právo zruší a rozhodne, který z manželů bude dál nájemce bytu jako člen družstva. V tomto okamžiku má manžel, kterému soud podíl v bytovém družstvu přikázal, možnost s ním od této doby volně nakládat.⁵⁷ Tento moment je tak rozhodný pro možnost ocenění podílu v bytovém družstvu.

Pro způsob ocenění podílu v bytovém družstvu je pak stěžejní rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 11. 2002, sp. zn. 31 Cdo 2428/2000. Podle tohoto rozsudku se podíl v bytovém družstvu stanoví „obecnou (tržní) cenou, tj. cenou, kterou by bylo možno za převod členského podílu v rozhodné době a místě dosáhnout.“ Tento rozsudek tak potvrdil dřívější závěr, a to ten, že použití cenových předpisů je v případě ocenění podílů z ocenění vyloučen.

Jako v ostatních případech, tak i v případě ocenění podílu v bytovém družstvu se přihlíží k ostatním okolnostem, které mohou mít vliv na cenu takového podílu. Taková okolnost může být kvalita a stav družstevního bytu⁵⁸ nebo také náklady spojené s bytovou náhradou pro druhého manžela. Cena podílu na družstevním bytu se tak sníží o tržní cenu bytové náhrady. Obvyklá cena podílu na bytovém družstvu by se nesnížila pouze v případě, že by se manžel práva na bytovou náhradu výslovně vzdal nebo by mu druhý z manželů zajistil

⁵⁷ § 705 odst. 2 občanského zákoníku.

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 22 Cdo 900/2004

bytovou náhradu před řízením o vypořádání společného jmění manželů.⁵⁹ Naopak při stanovení výše hodnoty podílu v bytovém družstvu se nepřihlíží k tomu, zda v bytě bydlí nezletilé děti⁶⁰, neboť k zájmům nezletilých dětí se ve smyslu ust. § 705 odst. 3 občanského zákoníku, přihlíží až při rozhodování o tom, kterému z manželů bude nadále svědčit právo nájmu bytu.

Pro úplnost je nutné dodat, že vypořádání podílu v bytovém družstvu se dělí na dvě části. Tou první je určení, kdo bude nadále výlučným členem bytového družstva a současně i výlučným nájemcem družstevního bytu a tou druhou částí je určení výše náhrady druhému z manželů.

2.3.4. Majetkové právo vyplývající z leasingové smlouvy

Leasingová smlouva je považována za inominátní smlouvu,⁶¹ která může různým způsobem kombinovat prvky nájemní, kupní a úvěrové smlouvy.⁶² V případě, že manželé uzavřou leasingovou smlouvu a současně taková smlouva splňuje podmínky ust. § 143 občanského zákoníku, stává se právní vztah z takové smlouvy předmětem společného jmění manželů. Pokud by věc, která byla pořízena na základě takové smlouvy byla do společného jmění manželů nabyta před jeho zánikem, předmětem vypořádání společného jmění manželů by se stala tato věc, v opačném případě by to znamenalo, že tato věc je ve vlastnictví poskytovatele leasingu a soud takovou věc nepřikáže ani jednomu z manželů, protože netvoří předmět společného jmění manželů.

Ve vztahu k leasingové společnosti mají ovšem stále manželé majetkové právo, které má určitou hodnotu. Při stanovení této hodnoty pak nelze vycházet pouze z částky která byla splacena na leasingové splátky a ceny pořízené věci, ale soud musí brát v potaz i další okolnosti jako opotřebení věci atd. Není-li možné mezi manžely najít shodu ohledně ceny této věci, bude pravděpodobně nutností stanovit soudního znalce, aby hodnotu majetkového práva určil ke dni zániku společného jmění manželů.⁶³

⁵⁹ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30. 11. 2001, sp. zn. 20 Co 186/2001

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1119/2005

⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2033/2002: „Leasingová smlouva má povahu inominátní smlouvy ve smyslu § 51 a § 491 o. z., jejímž cílem je konečný převod vlastnictví k předmětu leasingu na leasingového nájemce.“ (Uvedený rozsudek pojednával o finančním leasingu.)

⁶² Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. aj. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 293.

⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003

Nicméně stále je nutné mít na paměti, že předmětem vypořádání společného jmění manželů nebude sama věc, která je předmětem leasingu, ale předmětem bude závazek splácet leasingové splátky, resp. soud při vypořádání rozhodne, komu zůstane věc ve vlastnictví a kdo se zaváže splácet leasingové splátky.

2.4. Předmět společného jmění manželů dle nového občanského zákoníku

Zákon č. 89/2012 Sb., resp. nový občanský zákoník, předmět společného jmění manželů definuje nově, a to tak, že předmět společného jmění manželů je vše, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů⁶⁴ Součástí společného jmění manželů tak bude vše, co nabyl jeden z manželů nebo co nabyli oba manželé společně za trvání manželství, s výjimkou toho, co je stanoveno v ust. § 709 odst. 1 písm. a) až e) zákona č. 89/2012 Sb. Součástí je tak i zisk z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů a podíl manžela v obchodní společnosti nebo družstvu, stal-li se manžel v době trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva.

Podstatnou změnou pak může být fakt, že nový kodex definuje dluhy⁶⁵ společného jmění jako pouze ty, které byly převzaty. Převzít lze jen na základě vůle subjektu, jedná se tedy o dluhy plynoucí ze smluvního závazkového vztahu. Výjimkou jsou poté dluhy, které se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku, nebo je převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny. Za dluhy společného jmění manželů odpovídají manželé solidárně.

Aby nevznikaly pochybnosti o tom, kdy se zdroje společného jmění manželů stávají součástí společného jmění manželů, nový občanský zákoník vnáší v této oblasti jistotu v podobě ust. § 711 odst. 2 a odst. 3, kde říká, že částky výdělku, platu, mzdy, zisku a jiných hodnot z pracovní a jiné výdělečné činnosti se stávají součástí společného jmění v okamžiku, kdy manžel, který se o jejich získání přičinil, nabyl možnost s nimi nakládat. Pohledávky z výhradního majetku

⁶⁴ § 708 odst. 1 zákona ř. 89/2012

⁶⁵ Novým občanským zákoníkem je zpřesněna terminologie, dosavadní pojem závazek byl užíván současně jako předmět právního vztahu i jako jeho obsah. Nyní je rozlišováno mezi dluhem, protipólem pohledávky, který je předmětem právního vztahu a závazkem, který je jeho obsahem.

jen jednoho z manželů, které se mají stát součástí společného jmění, se součástí společného jmění stávají dnem splatnosti.

Lze tak učinit závěr, že nová úprava převzala dlouholeté zkušenosti z rozhodovací praxe soudu a vnesla tak do problematiky předmětu společného jmění manželů jistotu v podobě rozsáhlejší odkazů stanovených přímo v zákoně. S takovým počínáním nelze jinak, než souhlasit.

4. Způsoby vypořádání společného jmění manželů

V předchozí kapitole jsem nastínila, co vše může být zahrnuto do masy společného jmění manželů, rozebrala jsem rozsah a obsah, resp. předmět vypořádání společného jmění manželů, aby bylo zřejmé, čeho se toto vypořádání bude týkat a jakým způsobem bude provedeno. Aniž bych rozebrala, co vše může být zahrnuto do předmětu vypořádání společného jmění manželů, byla by následující kapitola neúplná a nejasná. Je tedy vždy nutné, abychom znali obsah, resp. předmět společného jmění manželů, abychom byli schopni určit jeho stav i po jeho zániku.

V případě, že společné jmění manželů zanikne, je nevyhnutelné, aby bylo vypořádáno, a to nejpozději zákonnou domněnkou, aby byla zachována právní jistota. Společné jmění manželů je tak vázáno na existenci manželství a právní moc rozsudku o rozvodu manželství, příp. na právní moc rozhodnutí o prohlášení manžela za mrtvého. Za to vypořádání samo o sobě nenavazuje na rozvod manželství ani zánik společného jmění manželů. Vypořádání společného jmění manželů je pouze určitá možnost, aby bývalí manželé mezi sebou upravili své majetkové poměry a s konečnou platností mohli ukončit své manželství se všemi aspekty, které k němu patří.

V následující kapitole jsem se zaměřila na zásady vypořádání společného jmění manželů, neboť bez nich by nebylo zcela zřejmé, jakým způsobem je v rámci vypořádání společného jmění manželů majetek nabytý manžely rozdělován a podle kterých hledisek. Následně jsem rozebrala možné způsoby vypořádání a poté jsem nastínila vypořádání konkrétních věcí, závazků a jiných majetkových hodnot, které mohou tvořit společné jmění manželů. V úplném závěru této kapitoly jsem stručně popsala novou právní úpravu chystanou v novém občanském zákoníku týkající se problematiky způsobu vypořádání společného jmění manželů.

4.1. Zákonné zásady vypořádání společného jmění manželů

Vypořádání společného jmění manželů provází zásady obsažené v ust. § 149 odst. 2 a odst. 3 občanského zákoníku. Dle ust. § 149 odst. 3 občanského zákoníku, se při vypořádání přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a

udržení společného jmění. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti. Občanský zákoník tak ve svém textu určuje několik zásadních zásad, kterými je nutné se řídit při vypořádání společného jmění manželů. Ve své podstatě jsou tyto zásady rozhodné zejména pro soud, který rozhoduje o vypořádání společného jmění manželů na návrh jednoho z manželů. Soud s jejich pomocí určí, komu připadne konkrétní majetek a závazky (kvalitativní obsah zásad) a stanoví výši podílů (kvantitativní obsah zásad).⁶⁶ Soud tak při své úvaze musí zohlednit ty z nich, které považuje za rozhodné. Tyto zásady by se tak daly označit jako jistý návod, kterým se má soud při rozhodování o vypořádání společného jmění manželů řídit.

Pokud ovšem manželé uzavřou dohodu o vypořádání společného jmění manželů na základě ust. § 24a zákona o rodině, či bývalí manželé uzavřou dohodu o vypořádání společného jmění manželů, je možné, aby si tyto vypořádali své společné jmění bez ohledu na tyto zásady. V tomto případě se tak uplatní zásada autonomie vůle.

4.1.1. Zásada autonomie vůle vypořádání společného jmění manželů

Základní zásadou promítající se skrze celé soukromé právo je zásada smluvní volnosti. Tuto zásadu tak nalezneme v občanském zákoníku, kde je v ust. § 2 odst. 3 stanoveno, že si účastníci občanskoprávních vztahů mohou vzájemná práva a povinnosti upravit dohodou odchylně od zákona, jestliže to zákon výslovně nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit. Pro fungování společnosti je tak účelnější, aby si jednotlivci své základní vztahy upravili mezi sebou na základě své vlastní vůle, než aby jim stát autoritativně tuto vůli vnutil. Zásada autonomie vůle ovšem není neomezená. Jednáním jednotlivce by mohlo být zasahováno do jiných právem chráněných zájmů. S ohledem na tuto skutečnost je žádoucí ochrana slabší smluvní strany, jinak by smluvní vůle mohla být fakticky omezena postavením silnější druhé strany. Do zásady autonomie vůle se tak promítá princip zákonnosti. Resp. tam, kde zákon metodu úpravy právního vztahů vylučuje, odchylná smluvní úprava mezi stranami skrze zásadu autonomii vůle není přípustná. Smluvní úprava totiž může být výslovně zákonem vyloučena, nebo kogentní ustanovení zákona

⁶⁶ Fiala, J. aj. Občanské právo hmotné, 3. opr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 143.

odchýlení se od ustanovení zákona neumožňuje. Nezákonny nesmí být ani předmět smluvního vztahu. V rámci majetkových vztahů mezi manžely se tak zásada smluvní volnosti uplatňuje.

Avšak některá ustanovení upravující společné jmění manželů kogentní jsou, neboť existuje zájem na ochraně potencionálně slabšího člena rodiny a zájem na ochraně dobré víry věřitelů. Současná úprava tak smluvní úpravu majetkových vztahů mezi manžely předpokládá. Výčet smluv, které se vztahují k majetkovým poměrům mezi manžely, je upraven kogentně.

O vypořádání společného jmění manželů tak mohou manželé uzavřít tzv. dohodu o vypořádání. Zákon však požaduje písemnou formu. Zásada autonomie smluvní vůle, se tak projevuje v tom, že prioritní postavení vůči ostatním způsobům vypořádání má tato dohoda o vypořádání. Ovšem za předpokladu, že dohoda o vypořádání bude platně sjednána.

Následně ovšem v rámci soudního řízení nelze požadovat vypořádání toho, co již bylo předmětem dohody o vypořádání. Rovněž je uzavření dohody o vypořádání překážkou domněnky o vypořádání. V jakém rozsahu a zda manželé dohodu uzavřou, závisí pouze na vůli manželů. Dohodu o vypořádání lze uzavřít částečnou, ta vypořádá pouze část společného jmění manželů a v případě soudního řízení, vypořádá zbývající společné jmění soud, který je touto dohodou vázán. V soudním řízení, tak nelze znovu rozhodnout o předmětu dohody, který byl takto dohodou vypořádán. Soud je tedy povinen rozsah vypořádacích podílů připadajících na manžele dle dohody respektovat. Na případnou nerovnost podílů plynoucí z dohody o vypořádání soud nebude brát zřetel.

4.1.2. Zásada rovnosti podílů

Jedná se o hlavní zásadu vypořádání společného jmění manželů. Tato zásada je v užším slova smyslu považována za zásadu rovnosti vypořádacích podílů. Zásada však vychází ze širšího pojetí rovnoprávnosti vztahu muže a ženy v manželství. V ustanovení § 18 zákona o rodině, je rovnost práv a povinností muže a ženy v manželství přímo zakotvena. Zákon tedy předpokládá pro potřeby vypořádání rovnost vypořádacích podílů. Dle ustanovení § 149 odst. 2 občanského zákoníku, se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné. Od rovnosti podílů se však manželé mohou odchýlit v podobě možné dohody o vypořádání. Záleží na jejich

svobodné vůli, zda si vzájemné vztahy upraví odchylně, avšak nesmějí být dotčena práva třetích osob. Z rovnosti podílů se tedy vychází zejména u rozhodnutí soudu či zákonné domněnky. Při vypořádání zákonnou domněnkou platí že, movité věci a nemovité věci, které nejsou užívány pro osobní potřebu jedním z manželů, manželé nabývají do podílového spoluvlastnictví s rovností podílů. Pro společné závazky a jiné majetkové hodnoty platí totéž obdobně.

Z rovnosti podílů vychází také soudce při vypořádání rozhodnutím soudu. Zda v konkrétním případě jsou dány okolnosti odůvodňující vypořádání s nerovností podílů, je tak pouze na uvážení soudce. Nerovnost podílů pak musí být soudem v rozsudku řádně odůvodněna a okolnosti, které k nerovnosti podílů vedly, musí být v rozsudku uvedeny.

Některá řízení o vypořádání společného jmění manželů jsou zdlouhavá a zahajují se až po několika letech od zániku společného jmění manželů nebo od doby, kdy manželé už spolu fakticky nežijí. Hlavním problémem je pak většinou to, že při rozdělení majetku ve společném jmění manželů není možné rozdělit majetek ve společném jmění manželů přesně na polovinu. Aby tak nedocházelo ke vzniku podílového spoluvlastnictví, soudy se snaží předcházet ideálnímu dělení věci. Úkolem soudu je pak rozdělit věci ve společném jmění manželů mezi manžele v celku, a to podle ustálených hledisek. Jedním takovým hlediskem je dle rozsudku Nejvyššího soudu ČR to, „který z manželů věc účelněji využije, aby byly věci přikázány tomu z účastníků, který je má či naposledy měl v držení a u něhož došlo k jejich amortizaci.“⁶⁷

Se zřetelem k dalším zásadám není v jednotlivých případech vyloučeno, aby byly podíly různé. „Půjde o případy, kdy jeden z manželů za trvání manželství vůbec nepracoval, vyhýbal se práci, byl neodpovědný k rodině, nestaral se o její potřeby, způsobil škodu, která musela být za trvání manželství uhrazována, a druhý manžel na jejím způsobení neměl žádnou vinu, nebo když i z jiných důvodů bylo zjištěno, že manžel se o nabytí společných věcí nezasloužil, nebo zasloužil jen v míře podstatně menší. Samotná okolnost, že každý z manželů má jiné předpoklady pro výdělečnou činnost, ještě k nerovnosti podílů nevede. Nevěra jednoho z manželů rovněž sama o sobě nemá význam.“⁶⁸

Zákon explicitně neupravuje způsob nerovného vypořádání. Rozdílnost podílů tak může být ve smyslu rozsudku Nejvyššího soudu „vyjádřena nejen

⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.2.2001, sp. zn. 22 Cdo 2289/99

⁶⁸ R 70/65

procentem či zlomkem, ale i přikázáním věci jednomu z manželů, aniž je zavázán k finančnímu vypořádání s druhým manželem ohledně této věci.“⁶⁹

Dalším podstatným hlediskem je, že soudy se při vypořádání movitých a nemovitých věcí mezi manžele dlouhodobě řídí zásadou vyjádřenou v rozsudku Nejvyššího soudu ČR, a to, že „se věci ze zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví mají mezi rozvedené manžely rozdělit tak, aby částka, kterou je jeden z manželů povinen zaplatit druhému na vyrovnání jeho podílu, byla pokud možno co nejnížší.“⁷⁰

I přes výše uvedené je v rozhodovací praxi soudů silně zavedena zásada rovnosti podílů při vypořádání společného jmění manželů. Soudy stanovují rozdílné podíly spíše ve výjimečných situacích a velice neochotně. Důvodem je zřejmě fakt, že tato výjimečná situace musí být pečlivěji odůvodněna. Proto se soudy této zásady drží i tam, kde by bylo vhodnější tuto zásadu nepoužít.

4.1.3. Zásada potřeby nezletilých dětí

Potřeby nezletilých dětí jsou uvedeny v ust. § 149 odst. 3 občanského zákoníku, na prvním místě, nicméně zvýšené potřeby dětí nejsou automatickým důvodem pro nerovnost vypořadacích podílů manželů. Oba manželé jsou totiž po zániku manželství i po vypořádání společného jmění manželů nadále povinni zabezpečovat materiální potřeby svých nezletilých dětí. Základním právem dítěte je podílet se na životní úrovni rodiče. Proto nelze vyloučit, že v konkrétním případě přihlednutí k potřebám dítěte, nepovede k nerovnému rozdělení společného jmění manželů. Jedná se tak o další zásadu, ke které soud přihlíží.

Zákon výslovně neupravuje, jak má být k této zásadě přistupováno. V rozhodovací praxi soudů, se projevoval charakter kvalitativní a přihlíželo se k potřebám nezletilých dětí při určení podílů. Konkrétní věci soud přidělil tomu z manželů s ohledem na skutečnost, zda slouží nebo neslouží potřebě dětí. Ovšem ani kvantitativní charakter tohoto hlediska, který umožňuje překročit zásadu rovnosti podílů, není zcela vyloučen. „Bude-li na místě zvýšit podíl manžela z výše uvedeného důvodu, je nutné mít na paměti povahu, určení a upotřebitelnost těchto věcí. Je totiž nutné odlišovat věci, které mohou sloužit jen potřebě dětí a jejich životnost je krátká, takže jich manžel nemůže dále sám užívat, od věcí,

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.10.2001, sp. zn. 22 Cdo 2914/99

⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3.9.2002, sp. zn. 22 Cdo 264/2001

kteře mohou sloužit i potřebě jiných osob než dítěte, které jsou trvalejší hodnoty a znamenají zvětšení majetku manžela i pro dobu, kdy dítě odroste.⁷¹

Z rozhodovací praxe soudů tak lze dovodit, že soudy dávají přednost kvalitativnímu využití (R 42/1972). Resp., soudy zohledňují, jaké věci mají být přikázány tomu z manželů, který má děti ve své péči. Velice častým jevem ohledně přikázání nemovitosti jednomu z manželů je, že manželé ve svých tvrzeních odkazují právě na tuto zásadu. Oba manželé mají totiž zájem, aby jim nemovitost byla přikázána. Soudy však v tomto ohledu berou zejména v úvahu, jestli a jakým způsobem je vyřešena bytová potřeba nezletilce, jestli v dané nemovitosti nezletilec bydlel nebo k ní má nějaký vztah. Je tak zjevné, že potřeby dítěte nejsou jedinou okolností, která by přispěla k přikázání nemovitosti tomu z manželů, který má dítě ve své péči, a to zejména v případech, kdy je bytová potřeba nezletilce zajištěna jinak.

U této zásady musíme rovněž dbát na rozlišení věcí, jež mají sloužit potřebám nezletilých dětí a věcí, jež jsou vlastnictvím nezletilých dětí. Věci, jež byly dítěti darovány, nebo je dítě zdědilo, jsou pouze vlastnictvím dítěte a nemohou ani nejsou součástí společného jmění manželů. Z logiky věci tak vyplývá, že nemohou být a ani nejsou předmětem vypořádání společného jmění manželů. „Soud by tak měl vždy zkoumat, zda věci navržené do vypořádání nejsou ve skutečnosti majetkem dětí.“⁷² Stejně tak by měl soud postupovat v případě stavebního spoření vytvořených pro dítě: „Peněžní prostředky, které manželé investovali do stavebního spoření jejich nezletilého dítěte, nepatří do společného jmění manželů.“⁷³

Literatura uvádí i další okolnosti, které jsou v souvislosti s vypořádáním společného jmění manželů zohledněny, jedná se např. o péči o větší počet dětí či zdravotní postižení dítěte.⁷⁴

4.1.4. Zásada přičinění se o společné jmění manželů

Dalším aspektem, je míra, jakou se každý z manželů staral o rodinu a jakou měrou se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění manželů⁷⁵. Zákon

⁷¹ R 70/65

⁷² Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*, s.231

⁷³ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30.10.2003, sp. zn. 19 Co 452/2003

⁷⁴ Bičovský, J., Holub, M., Pokorný, M. *Společné jmění manželů*, 2. Vydání, Praha, Linde, 2009. s. 170.

⁷⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 11. 2008 sp. zn.: 22 Cdo 3174/2007

tak výslovně nařizuje brát ohled na obstarávání společné domácnosti a na péči o děti. Tato zásada tedy obsahuje dvě hlediska, ke kterým je nutno při vypořádání společného jmění manželů přihlížet. V první řadě se jedná o péči o rodinu a v druhé o zásluhy na nabytí a udržení společného majetku. Při zohlednění těchto hledisek tak typicky může dojít k nerovnému rozdělení vypořádacích podílů.

Jedná se o situace, kdy jeden z manželů rodinu soustavně zadlužuje, vede lehkomyšlný život, bezdůvodně opustil rodinu a má zvýšené výdaje za alkohol apod. Situace, kdy podíly manželů nebudou stejné, musí být náležitě zdůvodněna konkrétními okolnostmi, neboť přese všechno se jedná o situaci neobvyklou. Nicméně tato zásada jednoznačně staví na stejnou úroveň péči o domácnost jednoho manžela a výdělečnou činnost druhého manžela.

V této souvislosti je nutné podotknout, že tato zásada je pravidelně užívána k odůvodnění rovnosti podílů manželů na společném jmění manželů. Tedy tato zásada je zcela jednoznačně obtížně využitelná k argumentaci nerovnosti podílů, nicméně obsahuje v sobě velký potenciál. V případě využití této zásady musí být dostatečně prokázán nedostatek v obou hlediscích, tedy je nutné prokázat, že jeden z manželů se jak nezasloužil o nabytí a udržení společného majetku, tak se nestaral o rodinu.

4.1.5. Zápočty a vnosy

Poslední ze zásad, kterou občanský zákoník uvádí v ust. § 149 odst. 2 věta druhá, řeší otázky vnosů do společného jmění manželů a otázky týkající se výlučného majetku manželů. Neboť každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Občanský zákoník tak v tomto ustanovení reaguje na takové skutečnosti, kdy manželé mohou mít kromě společného jmění i majetek, který je výlučné vlastnictví jednoho z manželů, mezi nímž dochází k přesunům, a to jak z výlučného majetku do společného jmění manželů, tak i naopak.

Základním požadavkem zápočtu dle této zásady je pak existence hodnot (v době zrušení nebo zániku společného jmění) pořízených jako společný majetek za příspěvní výlučného majetku, nebo výlučný majetek jednoho z manželů, na nějž bylo ze společného majetku něco vynaloženo.

Vzájemné nároky nelze uplatnit za trvání manželství a společného jmění manželů, samotná realizace zápočtů, je tak možná až v momentě vypořádání společného jmění manželů. To pro manžele znamená, že po dobu trvání manželství a společného jmění manželů není možné tyto vzájemné nároky splatit ani postoupit.⁷⁶ V této souvislosti je nutné zmínit ust. § 114 občanského zákoníku, kvůli kterému promlčení tohoto práva ani nepočíná ani neběží, neboť se jedná o právo mezi manžely, tzn., že nedojde k promlčení práva uplatnit vzájemné nároky.

To, že docházelo k přesunům mezi výlučnými majetky a společným jměním za trvání manželství, ještě samo o sobě neznámá, že při vypořádání společného jmění manželů budou tyto přesuny brány v potaz a vypořádány tak, že budou vráceny zpět. Spor o vypořádání společného jmění manželů nelze toliko považovat za spor vyúčtovací, který by ve svém závěru neposkytl ani spolehlivé závěry.⁷⁷ S ohledem na tuto skutečnost je nutné vědět, co lze považovat za vnos co vnosem sice je, ale v soudním řízení k němu soudy nepřihlížejí.

K realizaci vnosů dochází ve dvou případech. V prvním případě se jedná o situaci, kdy jsou vnosy spojeny s nabýváním majetku. Pokud totiž dojde k situaci, kdy jsou k nabytí majetku použity jak prostředky ze společného jmění manželů, tak prostředky z výlučného majetku a je jedno v jakém poměru, bude věc vždy náležet do společného jmění manželů. Při vypořádání má poté manžel, který vynaložil prostředky na získání věci ze svého výlučného majetku, právo domáhat se jejich náhrady.⁷⁸

V druhém případě jde o situaci, kdy majetek již existuje a tvoří společné jmění manželů a jsou na něho použity prostředky z výlučného majetku manžela. Jedná se i o případ, kdy jsou poskytnuty prostředky ze společného jmění manželů na výlučný majetek jednoho z manželů. I v tomto případě vzniká právo na náhradu takto vynaložených prostředků. V souvislosti s ust. § 145 odst. 1 občanského zákoníku je nutné uvést, že pod takové prostředky lze zařadit i náklady spojené s užíváním a udržováním majetku.⁷⁹

⁷⁶ Bičovský, J. Holub, M., Pokorný, M. *Společné jmění manželů*, 2. vydání Praha, Linde, 2009. s. 158

⁷⁷ Spáčil, J., Švestka, J. aj., *Občanský zákoník I. § 1 až 459*, Komentář. 2. vydání Praha, C. H. Beck, 2009. s. 994.

⁷⁸ R 42/1972

⁷⁹ Stanovisko Nejvyššího soudu R 42/1972 k tomu uvádí: „Soudy správně nepřiznávají náhradu běžných udržovacích nákladů, které byly na věc vynaloženy tím z manželů, jenž ji výlučně sám užíval.“

Výjimky z výše uvedených situací jsou následující. Za vnos nelze považovat to, co dle jednotné soudní praxe a zásad zákona o rodině bylo použito na péči o rodinu. Manžel tak není oprávněn žádat to, co bylo z jeho výlučného majetku vynaloženo na běžnou spotřebu. Jedná se tak zejména o potraviny a dovolenou.⁸⁰

Ani prostředky vynaložené ze společného jmění manželů na koupi běžných předmětů, které slouží podle své povahy pouze jednomu z manželů, se ve většině případů nenahrazují. Tyto věci se totiž stávají výlučným vlastnictvím tohoto manžela. V případě, že by se však jednalo o věc značné hodnoty nebo by se nejednalo o věc obvyklé osobní potřeby, je možné tuto věc zahrnout do možnosti zápočtu.⁸¹

Předmět zápočtu nemůže být ani to, co jeden z manželů použil ve svůj prospěch, ale ne na svůj majetek. Tedy toho, co bylo použito k úhradě povinností, které vyplývají ze zákona (je jedno, zda je povinnost plněna dobrovolně nebo na základě rozhodnutí příslušného orgánu), se nelze domáhat jako náhrady.⁸² Stejný závěr platí i na částky vynaložené na platby pojištění manžela nebo na pokuty či náhrady škody. „Tyto a podobné případy lze zohlednit při stanovení výše podílů na vypořádávaném majetku, je-li konkrétní postup v konkrétním případě v souladu s dobrými mravy.“⁸³

Dojde-li k rozšíření předmětu společného jmění manželů dle ust. § 143a odst. 1 občanského zákoníku, smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu, lze předpokládat, že i takto dohodnutý majetek a závazky, které by do společného jmění jinak nepatřily, budou považovány za vnos do společného jmění manželů.⁸⁴

Zápočty se ovšem týkají i závazků, které občanský zákoník v ust. § 143 odst. 1 písm. b), řadí do předmětu společného jmění manželů, resp. zde uvádí i výjimky, které závazky z předmětu společného jmění manželů vylučují. Ačkoliv tyto vyloučené závazky nespádají do předmětu společného jmění manželů a zavazují jen toho manžela, který se zavázal k jejich plnění, je možné k nim přihlídnout při vypořádání společného jmění manželů.

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. 22 Cdo 3421/2006

⁸¹ R 42/1972

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 1973, sp. zn. 3 Cz 39/73

⁸³ Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 235.

⁸⁴ Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*, Praha, Wolters Kluwer ČR, a.s. 2011 s.235

Bude se zejména jednat o případy, kdy za peníze, získané z tohoto závazku, byly pořízeny věci, které se staly součástí společného jmění manželů. Při vypořádání společného jmění manželů se na takto získané prostředky bude hledět jako na investice z výlučného majetku na společný majetek.⁸⁵

4.2. Jednotlivé způsoby vypořádání společného jmění manželů

Vypořádání společného jmění manželů občanský zákoník umožňuje těmito třemi základními způsoby. Prvním ze způsobů vypořádání je dohoda o vypořádání společného jmění manželů, druhým způsobem je rozhodnutí soudu a třetí způsob je uplatnění se zákonné domněnky dle ust. § 150 odst. 4 občanského zákoníku. K tomu, aby u vypořádání nastaly právní účinky je nutné, aby dohoda nabyla účinnosti, nebo rozhodnutí soudu o vypořádání či schválení soudního smíru nabylo právní moci. „K vypořádání společného jmění manželů může tedy dojít jen některými z uvedených způsobů, příp. i jejich vzájemnou kombinací. Ke kombinaci způsobů vypořádání dochází např. tehdy, kdy se manželé dohodnou na vypořádání jen části společného jmění, o dalším jeho vypořádání rozhodne na návrh některého z nich soud, co do zbytku nevypořádaného jmění se uplatní zákonná domněnka podle ust. §150 odst. 4 občanského zákoníku.“⁸⁶

V případech, kdy dojde k částečnému vypořádání majetku společného jmění manželů dohodou manželů, manželé nejsou vázáni zákonnými zásadami dle ust. §149 občanského zákoníku, uplatní se tak zásada autonomie vůle. Určuje-li dohoda manželů jednomu z bývalých manželů větší podíl na zaniklém společném jmění manželů, mohla by tato dohoda být zohledněna při vypořádání zbylého majetku zaniklého společného jmění manželů soudem na návrh jednoho z manželů tak, že manžel, který nabyl menší podíl, by dostal při soudním vypořádání větší podíl tak, aby podíly manželů byly stejné. Dle mého názoru by pak toto rozhodnutí soudu nebylo v souladu se zásadou autonomie vůle, která je přeci jen občanským zákoníkem preferována. Tedy soud by měl brát na tuto dřívější dohodu ohled pouze v tom rozsahu, že se omezí na rovnost podílů jen v rozsahu vypořádaného majetku, který má být předmětem soudního vypořádání. Tím by byla zásada autonomie vůle zachována a byl by zachován

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2006, sp. zn. 22 Cdo 2335/2005

⁸⁶ Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*, s.193

záměr bývalých při vzájemném vypořádání dohodou, a to ten, aby jeden z nich dostal větší podíl na majetku.

4.2.1. Vypořádání společného jmění manželů dohodou

V ust. § 150 odst. 1 o odst. 2 občanského zákoníku, je manželům zachována možnost vypořádat své vzájemné majetkové vztahy dohodou. Princip smluvní volnosti je tak zachován i v případě vypořádání zaniklého společného jmění manželů. „Možnost uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění manželů tak představuje praktické naplnění autonomie vůle a smluvní svobody v ryze privátních záležitostech manželů.“⁸⁷ Zákon však stanoví, že pokud bývalí manželé uzavřou dohodu o vypořádání, taková dohoda musí mít písemnou formu pod sankcí absolutní neplatnosti. Formální náležitosti jsou tak upraveny v ust. § 150 odst. 1 občanského zákoníku. Jako každý jiný právní úkon, musí i dohoda o vypořádání splňovat obecné náležitosti právního úkonu⁸⁸ a nesmí být v rozporu s dobrými mravy.

Před zánikem společného jmění manželů nelze dohodu o vypořádání společného jmění manželů uzavřít, neboť vypořádat lze pouze společné jmění manželů, které zaniklo. Důvod, proč nelze vypořádat nezaniklé jmění manželů je prostý, jde o to, že pokud by společné jmění nezaniklo, nebylo by možné určit jeho skutečný rozsah.

„Dohoda o vypořádání společného jmění manželů musí být uzavřena nejenom při zániku společného jmění manželů, ale také v případě dohody o zúžení rozsahu společného jmění manželů nebo v případě rozhodnutí soudu o zúžení rozsahu společného jmění manželů.“⁸⁹ Za těchto okolností totiž zaniká pouze část společného jmění manželů, a to až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Zaniklou část je poté nezbytné vypořádat, nejlépe dohodou.

Jestliže do společného jmění manželů náleží nemovitost, ust. § 150 odst. 1 občanského zákoníku, v tomto případě stanoví, že dohoda o vypořádání nabývá účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. „Pokud tedy do společného jmění manželů náleží nemovitost, nabývá dohoda o vypořádání účinnosti vkladem do

⁸⁷ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. *Společné jmění manželů*. 1.vyd. Praha: Linde, 2000, s.224.

⁸⁸ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. *Společné jmění manželů*. 1.vyd. Praha: Linde, 2000

⁸⁹ Hrušáková, M. *Manželství a paragrafy*, s.34

katastru nemovitostí“.⁹⁰ V této souvislosti je tak nutné uvést, že návrh na vklad této dohody o vypořádání, která se týká nemovitosti, která náleží do společného jmění manželů, musí být podán katastrálnímu úřadu nejpozději v poslední den této tříleté lhůty. Nepostačuje tak, aby bývalí manželé do tří let od zániku manželství uzavřeli dohodu o vypořádání, neboť v této lhůtě musí být podán i návrh na vklad do katastru nemovitostí.⁹¹ Pokud by tedy dohoda o vypořádání nebyla v tříleté lhůtě uzavřena, nastává nevyvratitelná právní domněnka dle ust. § 150 odst. 4 občanského zákoníku.

Dohodou o vypořádání je možné vypořádat i pouze část majetku náležejícího do společného jmění manželů a další část je možné vypořádat na základě návrhu jednoho z manželů rozhodnutím soudu. Pokud by nedošlo k vypořádání zbylé části ani ve lhůtě tří let od zániku společného jmění manželů, tato zbylá část se opět vypořádá dle zákonné domněnky nacházející se v ust. § 150 odst. 4 občanského zákoníku.⁹²

Pokud by dohoda o vypořádání poškozovala práva věřitelů, byla by rovněž absolutně neplatná.⁹³ Dle ust. § 150 odst. 2 občanského zákoníku, nesmí být práva věřitelů dohodou manželů dotčena. Věřitelům, jejichž práva by mohla být dohodou o vypořádání dotčena, nadále slouží ust. § 42a občanského zákoníku, resp. věřitelé se mohou domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné. Nicméně právě v ust. § 150 odst. 2 občanského zákoníku, je zakotveno pravidlo, jehož porušení vede k neplatnosti dohody, bez toho, aby se dlužník u soudu domáhal tzv. odporovatelnosti.

Měl-li věřitel právo domáhat se uspokojení své pohledávky za povinným i z majetku patřícího do společného jmění povinného s manželem povinného, a to v době před uzavřením dohody o vypořádání, může se věřitel domáhat cestou nařízení výkonu rozhodnutí uspokojení své pohledávky za povinným i z majetku, který podle dohody o vypořádání společného jmění manželů připadl jeho manželovi. Věřitelovi tak zůstává právo i poté, co společné jmění povinného

⁹⁰ Fiala, J. a kol. Občanské právo hmotné. 3. opravené a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, Doplněk, 2002, s.145.

⁹¹ Fiala, J. K rozdílu mezi vypořádáním společného jmění manželů a uzavřením dohody o vypořádání. Právní rozhledy, 1999, č.2, s.79-80.

⁹² Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. *Společné jmění manželů*. 1.vyd. Praha: Linde, 2000 s.232.

⁹³ Dvořák, J., Spáčil, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 2.rozšířené vydání. Praha: ASPI, 2007, s.200.

a jeho manžela bylo vypořádáno dohodou. Tato situace však nastává pouze tehdy, bylo-li dohodou o vypořádání dotčeno právo věřitele.

V případě zániku manželství smrtí manžela nebo prohlášením manžela za mrtvého, byl dříve zastáván názor, že dohodu o vypořádání není možné uzavřít. Dnes je však tento názor překonán a dohodu o vypořádání je možné uzavřít i v těchto případech, pouze s tím rozdílem, že na jedné straně vystupují dědicové místo zemřelého manžela a na druhé straně vystupuje pozůstalý manžel.⁹⁴

Dohodu o vypořádání lze uzavřít i před zánikem společného jmění manželů. Takovou dohodu umožňuje ust. § 24a zákona o rodině, jež takovou dohodu stanoví jako podmínku pro uzavření tzv. „nesporného rozvodu“. V případě, že by nedošlo k rozvodu manželství dle ust. § 24a zákona o rodině, ale dle ust. § 24 zákona o rodině není možné vyslovit neplatnost takovéto dohody. Pokud by se tak stalo, šlo by bezesporu o nesprávné právní posouzení věci ve smyslu ust. § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř.⁹⁵

V poslední řadě je nutno dodat, že dohoda o vypořádání, kterou jeden z manželů nabude podstatně menší podíl, případně se mu nedostane ničeho, není neplatná pro rozpor s ust. § 150 občanského zákoníku.⁹⁶ Manželům příp. bývalým manželům je tak v tomto ohledu dána široká smluvní volnost.

4.2.2. Vypořádání společného jmění manželů rozhodnutím soudu

Zaniklé společné jmění manželů musí být vypořádáno, čímž se myslí konečné uspořádání společných majetkových vztahů.⁹⁷ Občanský zákoník umožňuje manželům, aby si vybrali, jaký způsob vypořádání si zvolí. Občanský zákoník tak dává na výběr mezi dohodou, rozhodnutím soudu a zákonnou domněnkou. Veškerý majetek a závazky ve společném jmění manželů není nutné vypořádat jen jedním ze způsobů uvedených v občanském zákoníku, manželé mají možnost tyto způsoby vypořádání kombinovat.⁹⁸

Pokud tak manželé nevyužijí možnost uzavřít dohodu o vypořádání, mají možnost obrátit se s návrhem na vypořádání společného jmění na soud.

⁹⁴ Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2.rozšířené vydání. Praha: ASPI, 2007, s.194.

⁹⁵ Redakce (jav). *Vypořádání SJM* [online]. E-pravo, 28.3.2010 [cit. 21.7.2010]

⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.7.2000, sp. zn. 22 Cdo 726/99

⁹⁷ Fiala, J., Kindl, M. aj. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2009, s. 521. ISBN 978-80-7357-395-9

⁹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 9. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1283/2003

Příslušnost soudu je odvozena z ust. § 88 o.s.ř. Příslušným soudem je tak okresní soud, který rozhodoval o rozvodu manželství. Resp. soud, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště. Zaniklo-li společné jmění manželů z jiného důvodu, než který je rozvod manželství, bude příslušným soudem obecný soud manžela, proti kterému žaloba směřuje. Bude-li vypořádání společného jmění manželů projednáno v řízení o dědictví dle ust. § 1751 o.s.ř., bude k řízení příslušný soud, v jehož obvodu měl zůstavitel naposledy bydliště.

Z povahy věci vyplývá, že účastníky řízení budou sami rozvedení manželé. Ovšem v případech, kdy společné jmění zanikne jiným způsobem než rozvodem manželství, může být účastníkem řízení i někdo jiný, a to např. dědici zemřelého manžela.

Při vypořádání společného jmění manželů soudem je soud vázán zásadami pro vypořádání, které jsou uvedeny v občanském zákoníku.⁹⁹ Rozhodnou-li se tedy manželé pro vypořádání společného jmění manželů soudem, musí některý z nich podat žalobu na zahájení řízení. Soud je poté vázán pouze předmětem vypořádání tzn., že je vázán pouze majetkem a závazky, které nebyly vypořádány dohodou, a které účastníci označili předmětem vypořádání. Po pravomocném rozhodnutí soudního řízení mohou manželé podat novou žalobu na vypořádání těch věcí a závazků, které netvořily předchozí předmět řízení. Jelikož zákon umožňuje částečné vypořádání a majetek a závazky ve společném jmění manželů mohou tvořit samostatný předmět vypořádání, neuplatní se zde překážka věci rozhodnuté.¹⁰⁰

Soud není vázán ani navrhovaným způsobem vypořádání společného jmění manželů. Žalobu tak může podat kterýkoliv z manželů, a to ve tříleté lhůtě od zániku manželství. Pokud by ve lhůtě tří let od zániku manželství jeden z manželů žalobu na vypořádání soudu nepodal, opět by nastala nevyvratitelná právní domněnka dle ust. § 150 odst. 4 občanského zákoníku. Pro zachování lhůty tak není rozhodující vydání rozhodnutí, ale podání žaloby k soudu.

Každou věc, která byla zahrnuta do předmětu řízení soudního vypořádání, je nutné ocenit, aby ji soud mohl vypořádat. Soud při oceňování majetku v rámci vypořádání společného jmění manželů vychází z ustálené zásady, a to, že při oceňování věcí, které náležejí do vypořádávaného bezpodílového spoluvlastnictví

⁹⁹ Hrušáková, Milana. *Manželství a paragrafy*, s.35-36

¹⁰⁰ Svoboda, K. Procesní nedůslednosti soudů ve sporech o vypořádání společného jmění manželů. *Právní fórum*. 2007, roč. 4, č. 7, s. 261. ISSN 1214-7966

(dnes společného jmění manželů), se vychází ze stavu věci ke dni zániku bezpodílového spoluvlastnictví, ale z její ceny v době, kdy se provádí vypořádání.¹⁰¹ Při určení ceny věci se tak vychází ze stavu věci v době zániku společného jmění manželů.¹⁰² „Bez ocenění věci se soud neobejde, soud je totiž povinen provést vypořádání řádně nejen po stránce kvalitativní, ale i kvantitativní.“¹⁰³

Vypořádání společného jmění manželů se tak provede podle stavu ke dni zániku společného jmění manželů. Nicméně soud nemůže pominout ani stav majetku ke dni vypořádání, který tvoří společné jmění manželů. Může se totiž stát, že v době vypořádání nemusí některá věc náležející do společného jmění manželů existovat, např. proto, že věc byla zkonsumována, prodána nebo třeba opotřebena. Proto se při stanovení ceny věci vychází z ceny v době vypořádání. Pro ocenění věci je tak důležité, kdo věc v době mezi zánikem společného jmění manželů a vypořádáním společného jmění manželů užíval a jestli mu tato věc zůstane i po vypořádání. V tomto případě bude soud cenu věci zjišťovat v době zániku společného jmění manželů. Pokud tedy byla věc opotřebena manželem, který v době mezi zánikem společného jmění manželů a rozvodem manželství, věc užíval, soud nebude muset zjišťovat cenu věci v době vypořádání, neboť opotřebením věci půjde k tíži tomuto manželovi.

V opačném případě, tedy v případě kdy má věc zůstat tomu z manželů, který věc neužívá, soud bude nucen zjistit cenu jak v době zániku společného jmění manželů, tak v době vypořádání. Při vypořádání pak soud promítne rozdíl v ocenění této věci do velikosti vypořadacího podílu.

Zjistí-li se v po skončení soudního řízení o vypořádání společného jmění manželů, že existuje ještě další majetek, který byl součástí společného jmění manželů, a který nebyl dosud vypořadán, lze takový majetek vypořadat jak dalším soudním rozhodnutím, tak dohodou o vypořádání za podmínky, že majetek nebyl vypořadán dle ust. § 150 odst. 4 občanského zákoníku.¹⁰⁴ V této souvislosti je

¹⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 22 Cdo 900/2004

¹⁰² Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2.rozšířené vydání. Praha: ASPI, 2007, s.217.

¹⁰³ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J. Společné jmění manželů. 1.vyd. Praha: Linde, 2000, s.180.

¹⁰⁴ Kincelová, Šárka. *Vypořádání společného jmění manželů část. II* [online]. E-pravo, 24.11.2003 [cit. 28.3.2010].

nutné podotknout, že vydání pouze částečného rozsudku o vypořádání společného jmění manželů nepřichází v úvahu.¹⁰⁵

Závěrem je nutné uvést, že každé soudní řízení o vypořádání společného jmění manželů se liší konkrétními okolnostmi konkrétního případu. Každé řízení je tak velmi individuální a je povinností soudu k těmto okolnostem v rámci soudního řízení přihlídnout.

4.2.3. Vypořádání společného jmění manželů zákonnou domněnkou

Pro úplnost je nutné uvést, že občanský zákoník, tedy zákon č. 40/1964 Sb., původně nestanovil žádnou lhůtu, v níž bývalí manželé museli provést vypořádání dřívějšího bezpodílového spoluvlastnictví manželů po zániku manželství. Ani pro dohodu o vypořádání nebyla stanovena žádná forma, v níž by manželé dohodu o vypořádání museli uzavřít, byť se jednalo o nemovitost. Manželům byla stanovena pouze povinnost vydat si potvrzení o tom, jak se vypořádali. V mnoha případech tak k vypořádání nedošlo, nebo k němu došlo, ale až po několika letech. Právě kvůli takovému stavu byl přijat zákon č. 131/1982 Sb., jehož účelem bylo eliminovat výše uvedený stav a motivovat bývalé manžele k tomu, aby po zániku manželství, dřívější bezpodílové spoluvlastnictví bez zbytečných odkladů vypořádali dohodu o vypořádání.

S účinností od 1. 4. 1983 bylo doplněno do občanského zákoníku ust. § 149 odst. 4, v němž byla stanovena povinnost vypořádání dřívějšího bezpodílového spoluvlastnictví do tří let od zániku manželství dohodou nebo podáním návrhu na vypořádání soudu do tří let. Následně, až od 1. 8. 1998, byla tato povinnost doslovně převedena do ust. § 150 odst. 4 občanského zákoníku.

Občanský zákoník v dnešní podobě tedy stanoví v ust. § 150 odst. 4, že ta část společného jmění manželů, která nebyla vypořádána v zákonem stanovené lhůtě pro vypořádání ani dohodou o vypořádání, ani rozhodnutím soudu, je vypořádána zákonnou domněnkou o vypořádání. Nastoupením zákonné domněnky je vypořádán veškerý majetek, který náleží do společného jmění manželů a který nebyl vypořádán dohodou o vypořádání, ani rozhodnutím soudu, resp. ani jeden z manželů nepodal návrh na vypořádání, v němž zahrnul tento majetek. Byla-li určitá část majetku náležejícího do společného jmění manželů

¹⁰⁵ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M. *Společné jmění manželů*, s.182

vypořádána před uplynutím tříleté lhůty, resp. lhůty pro zákonnou domněnku, je tato část majetku vypořádána takovým způsobem, jakým byla vypořádána a zákonná domněnka na takovou část majetku nemá žádný účinek.

Zákonná domněnka tím zajišťuje zachování právní jistoty v majetkových vztazích mezi manžely a v majetkových vztazích mezi třetími osobami a manžely. Zákonná domněnka stanovená v ust. § 150 odst. 4 občanského zákoníku, je domněnkou nevyvratitelnou. Jedná se tedy o to, že důkaz o opaku nelze připustit a účinky zákonné domněnky nastávají marným uplynutím stanovené lhůty.

Po vypořádání společného jmění manželů zákonnou domněnkou nelze společné jmění vypořádat jiným způsobem, neboť společné jmění manželů tím zaniklo a bylo vypořádáno ex nunc, tj. s účinky od zániku společného jmění manželů. Podá-li následně jeden z manželů nebo oba dva návrh na vypořádání k soudu, soud musí tento návrh zamítnout, protože již nelze provést vypořádání společného jmění manželů. K této skutečnosti soud přihlíží z moci úřední a není proto nutné návrhu na zamítnutí takového návrhu jedním z manželů. To samé přiměřeně platí, byla-li by uzavřena po nastoupení zákonné domněnky dohoda o vypořádání mezi manžely, tato dohoda by ve smyslu ust. § 37 odst. 2 občanského zákoníku, byla absolutně neplatná, neboť jejím předmětem by bylo plnění nemožného.

Lhůta dle ust. § 150 odst. 4 občanského zákoníku, je lhůtou hmotněprávní a počíná běžet od zániku společného jmění manželů. Vypořádání společného jmění manželů tak musí být provedeno fakticky, tj. ve tříleté lhůtě nestačí uzavřít dohodu o vypořádání např. k nemovitosti. K vypořádání společného jmění manželů v případě nemovitostí proto dochází až dnem, ke kterému nastupují účinky vkladu do katastru nemovitostí. Z tohoto důvodu je zapotřebí, aby nejpozději v poslední den lhůty byl na katastru nemovitostí podán nebo doručen návrh na vklad. Nestačí tak, aby byl předán k poštovní přepravě. V případě, že by návrh na vklad nebyl podán nebo doručen, uplynutím lhůty nastoupí zákonná domněnka o vypořádání, i když by byla uzavřena písemná dohoda o vypořádání. Občanský zákoník totiž spojuje nastoupení zákonné domněnky s touto skutečností tak, že nedojde k vypořádání společného jmění dohodou o vypořádání. Pokud by manželé dohodu o vypořádání uzavřeli v tříleté lhůtě, ale návrh na vklad by v této lhůtě nedoručili nebo nepodali na katastr nemovitostí, jejich vázanost projevy vůle

zanikne ze zákona a to v důsledku nových vlastnických vztahů, resp. nabytí majetku do podílového spoluvlastnictví.¹⁰⁶

Musíme brát ovšem v potaz, že v případě převodů a přechodů vlastnictví nemovitostí, kde občanský zákoník předpokládá pro účinnost takové smlouvy vklad do katastru nemovitostí dle ust. § 133 odst. 2 občanského zákoníku, či úředně ověřené podpisy, anebo projev vůle na téže listině dle ust. § 46 občanského zákoníku, je až po splnění všech těchto podmínek právní úkon bezvadný a splňuje zákonem předpokládanou formu. Platí totiž, že dokud není jeden z manželů zapsán v katastru nemovitostí jako vlastník nemovitosti, nelze hovořit o tom, že by manželé vypořádali své společné jmění manželů, neboť vlastník nemovitosti je ten, kdo je zapsán v katastru nemovitostí.

Nic na této situaci nemění ani to, když v době uzavření dohody o vypořádání, provádí na návrh jednoho z manželů nebo obou, soud. Po uplynutí tří let od zániku manželství, nelze totiž návrh na vklad do katastru nemovitostí dle dohody o vypořádání povolit. Tedy, i přes to, že kvůli zahájenému soudnímu řízení o vypořádání společného jmění manželů nemůže nastoupit zákonná domněnka vypořádání, není možné po uplynutí zákonné lhůty vypořádat zaniklé společné jmění manželů dohodou o vypořádání. Jakmile uplyne lhůta tří let od zániku společného jmění manželů, aniž by se bývalí manželé před včas zahájeným řízením o vypořádání po právní stránce dohodli, je možné v průběhu tohoto řízení jejich společné jmění manželů vypořádat pouze rozsudkem soudu nebo usnesením soudu, kterým soud schválí smír, jež má dle ust. § 99 o.s.ř., účinky pravomocného rozsudku, nikoli však mimosoudní dohodou manželů.¹⁰⁷ „V současné době je tak upřednostňován zájem na jistotě právních vztahů a dohoda není po uplynutí lhůty považována za platně uzavřenou.“¹⁰⁸

Bylo-li v zákonné lhůtě tří let zahájeno řízení o vypořádání společného jmění manželů podáním návrhu jednoho z manželů nebo oběma, zákonná domněnka vypořádání nemůže nastoupit. Možnost uplatnit nevyvratitelnou právní domněnku jako způsob vypořádání je tak vyloučen v okamžiku, kdy návrh na vypořádání společného jmění manželů podá k soudu ve lhůtě tří let kterýkoli z bývalých manželů. V tomto případě postačí i částečný návrh, neboť až po pravomocném rozhodnutí soudu o vypořádání společného jmění manželů, byť

¹⁰⁶ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M. *Společné jmění manželů*, s.182

¹⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 2000, sp. zn. 22 Cdo 2574/98

¹⁰⁸ Dvořák, J., Spáčil, J., *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*, 2. vydání, APSI 2007 Praha, str. 241)

částečném, se na nevypořádaný majetek patřící do společného jmění manželů uplatní zákonná domněnka vypořádání.¹⁰⁹ „Pokud bychom došli k opačnému výkladu, mohlo by tím být jednomu z manželů zabráněno, aby v případě, kdy by návrh na vypořádání soudu byl podán velmi těsně před skončením zákonné lhůty, svým návrhem, příp. svým vyjádřením, rozšířil předmět vypořádávaného majetku.“¹¹⁰

Zákonná domněnka vypořádání tak nemůže až do skončení probíhajícího řízení o vypořádání společného jmění manželů nastat, a to ani ohledně těch věcí, které bývalí manželé neučinili předmětem řízení. Je to z toho důvodu, že soud v řízení o vypořádání společného jmění manželů vypořádá jen ten majetek, který bývalí manželé učinili předmětem řízení. Soud totiž může překročit návrhy účastníků řízení jen v případě ocenění majetku a způsobu jak jej mezi účastníky řízení rozdělí.¹¹¹

Shrme-li to, v ust. § 150 odst. 4 občanského zákoníku jsou stanoveny podmínky pro nastoupení zákonné domněnky. Bez toho, aniž by bylo společné jmění manželů vypořádáno dohodou, nebo podán návrh na vypořádání soudu, dojde po uplynutí tří let od zániku manželství k vypořádání společného jmění manželů ze zákona, a to nevyvratitelnou domněnkou. Podání návrhu na vypořádání soudu, je tak skutečností, včetně vypořádání dohodou o vypořádání, která vylučuje vypořádání zákonnou domněnkou.

Nevyvratitelnou domněnkou tak dochází ze zákona k přeměně společného jmění manželů na výlučné vlastnictví movitých věcí, které manželé užívají výlučně pro svou potřebu a potřebu své rodiny a domácnosti. Ostatní movité věci se stávají předmětem podílového spoluvlastnictví, kde se má za to, že podíly obou bývalých manželů jsou stejné. Shodně jsou do podílového spoluvlastnictví transformovány i nemovitosti. V této souvislosti je nutno podotknout, že zápis změn týkajících se vlastnického práva do katastru nemovitostí na základě zákonné domněnky se provádí dle ust. § 42 odst. 1 katastrální vyhlášky č. 26/2007 Sb., po ohlášení jen jednoho z bývalých manželů. Změna se poté provede formou záznamu. Ohlášení musí však splňovat zákonné náležitosti stanovené v ust. § 40

¹⁰⁹ Kratochvíl, Z. Nevyvratitelná právní domněnka při zániku SJM. *Bulletin Advokacie*, 2006, č.10, s.46-47.

¹¹⁰ Součková, K., Petrová, R. Otázka aplikace nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů

¹¹¹ Součková, K., Petrová, R. Otázka aplikace nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů

odst. 3 katastrální vyhlášky a je možné změnu ohlásit pouze do tří let od zániku manželství. Zpravidla se toto ohlášení dokládá pravomocným rozsudkem o rozvodu a potvrzením soudu, který manželství rozvedl, že nebyl podán návrh na vypořádání soudem.

Na ostatní majetková práva, pohledávky a závazky společné manželům, platí přiměřeně vztah podobný tomu spoluvlastnickému.

4.2.4. Vypořádání společného jmění po smrti jednoho z manželů

Po úmrtí manžela vstupují jeho dědicové do jeho majetkových práv. V tomto případě má proto vypořádání společného jmění manželů své specifické rysy, kterými je zejména návaznost na dědické řízení.

Jak je výše uvedeno, okamžikem úmrtí dědicové nastupují do práv po zemřelém manželů. Prohlídka mrtvého je tak v tomto případě úřední zjištění smrti. Není-li možné zjistit smrt prohlídkou mrtvého, je možné, aby byl zemřelý manžel soudem prohlášen za mrtvého. Den, který bude považován za den úmrtí, soud určí rozsudkem dle řízení, které je upraveno v ust. § 195 – 200 o.s.ř. K takovému dni úmrtí přecházejí práva zůstavitele na jeho dědice. K tomu, aby mohlo dojít k zániku společného jmění manželů, musí rozhodnutí nabýt právní moci, resp. právní mocí rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého, nastává zánik společného jmění manželů. Ve stejném okamžiku zaniká i manželství zemřelého dle ust. § 22 odst. 1 zákona o rodině.

S ohledem na skutečnost, že přeživší manžel nabýval jmění a nakládal se společným jměním manželů až do právní moci rozhodnutí o prohlášení za mrtvého, resp. až do této doby společné jmění manželů existovalo, vypořádání společného jmění se provede ke dni zániku manželství, nikoliv ke dni stanovenímu jako den úmrtí manžela.

Takto zaniklé společné jmění manželů¹¹², musí být vypořádáno. K vypořádání je příslušný soud, který je příslušný k projednání dědictví. Soud v rámci dědického řízení může zahrnout výrok o vypořádání společného jmění manželů do usnesení o dědictví, jinak rozhoduje o vypořádání samostatným usnesením. Řízení o dědictví se zahajuje i bez návrhu, jakmile se soud dozví že někdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého. Existovalo-li tak v době úmrtí zůstavitele společné jmění manželů, soud provede zároveň i toto vypořádání dle

¹¹² § 22 odst. 1 zákona o rodině

ustanovení § 175l o.s.ř.¹¹³ V tomto případě je tak možné vypořádat společní jmění manželů jen rozhodnutím soudu.

Dohoda o vypořádání ve smyslu ust. § 150 odst. 1 občanského zákoníku, není možná. Přeživší manžel totiž nemůže stát na obou stranách této dohody, tedy nemůže být zároveň jak manžel, který dohodu uzavírá, tak dědic za zemřelého manžela. Dle ust. § 473 odst. 1 občanského zákoníku, je manžel zákonným dědicem, který náleží do první dědické skupiny,¹¹⁴ je proto účastníkem řízení o dědictví ve smyslu ust. § 175b o.s.ř., a to z důvodu, že lze předpokládat, že bude zůstavitelovým dědicem.

Vypořádání zákonnou domněnkou v případě zániku společného jmění manželů úmrtím jednoho z manželů vyloučeno vždy a to i za situace, kdy by bylo dědické řízení zahájeno po lhůtě tří let. Forma vypořádání v dědickém řízení, je speciální formou vypořádání, proto se vypořádání zákonnou domněnkou dle ust. § 150 odst. 4 občanského zákoníku, na vypořádání v dědickém řízení nevztahuje. S tímto koresponduje i ust. § 175l o.s.ř., jež říká, že měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek ve společném jmění, soud rozhodne o obvyklé ceně tohoto majetku v době smrti zůstavitele a podle zásad uvedených v občanském zákoníku, nikoliv tedy jednou z forem vypořádání. Předmět vypořádání tak bude v souladu se zásadami vypořádání uvedenými v ust. § 149 občanského zákoníku.

Zůstavitel může zároveň svůj majetek náležející do společného jmění manželů učinit předmětem závěti. Každý manžel je totiž vlastníkem každé věci náležející do společného jmění manželů, má tak možnost pořídit závěť i o tomto majetku. Pokud by majetek uvedený v závěti nepřípadně zůstaviteli, ale jeho manželce, je závěť v této části neplatná. Aby se odstranil tento nežádoucí stav, je možné odkázat dědici místo konkrétního majetku náležejícího do společného jmění manželů, podíl z vypořádaného společného jmění manželů. V této souvislosti je nutno podotknout, že majetek z vypořádaného společného jmění manželů, který případně zůstaviteli, je v dědickém řízení rozdělen mezi dědice.

Jestliže vyjde najevo, že zůstavitel není mrtev, rozhodnutí o prohlášení za mrtvého může být zrušeno. Avšak dle ust. 22 odst. 2 zákona o rodině, se může manželství obnovit, jen pokud pozůstalý manžel neuzavřel manželství nové.¹¹⁵ S ohledem na tuto skutečnost je nutné vzít v úvahu, že manželství nezaniklo

¹¹³ § 175l o.s.ř.

¹¹⁴ § 473 odst. 1 občanského zákoníku

¹¹⁵ § 22 odst. 2 zákona o rodině

a existovalo celou dobu, a to i přes to, že v dědickém řízení byl vypořádán majetek náležející do společného jmění manželů a došlo i k vypořádání dědictví. Jakmile dojde ke zrušení rozhodnutí o prohlášení za mrtvého, soud bez návrhu zruší rozhodnutí vydaná v dědickém řízení. Tato pravomoc vyplývá z ust. § 175w o.s.ř. ve spojení s ust. § 175p a § 175q o.s.ř. Dokonce, potřeba zrušit toto rozhodnutí o vypořádání společného jmění manželů vyplývá z hmotného práva, když se má za to, že v tomto případě manželství nezaniklo a zároveň existovalo i společné jmění manželů. Po zániku manželství je pak možné vypořádat společné jmění manželů. Tzn., že vypořádání společného jmění manželů po obnově manželství by bylo nezákonné, neboť tak jako nelze vypořádat dědictví po žijícím člověku, nelze vypořádat společné jmění manželů bez toho, aniž by zaniklo manželství.

Zákon však výslovně neřeší případ, kdy se manželství po zrušení prohlášení za mrtvého neobnoví. Dle zákona o rodině, se manželství neobnoví, jestliže manžel uzavřel nové manželství. Ovšem zákon o rodině už neřeší vztah ke společnému jmění manželů. V případě, že se tedy manželství neobnoví, manželství zaniklo právní mocí rozhodnutí o prohlášení za mrtvého, i když toto rozhodnutí bylo zrušeno a společné jmění manželů bylo vypořádáno k tomuto dni v rámci dědického řízení, neboť zaniklo ke dni právní moci rozhodnutí o prohlášení za mrtvého. S ohledem na skutečnost, že od prohlášení za mrtvého mohlo uplynout mnoho času, měla by rozhodnutí o vypořádání společného jmění manželů v rámci dědického řízení být platným vypořádáním. Ačkoliv dle ust. § 175w o.s.ř., nepřímo plyne povinnost soudu toto rozhodnutí zrušit, soud rozhodnutí o vypořádání společného jmění manželů nezruší, a to z důvodu toho, že překážka zrušit takové rozhodnutí je zakotvena v hmotném právu.

Pokud společné jmění manželů nezaniklo smrtí manžela, ale dříve třeba rozvodem manželství, není vyloučena možnost, aby toto společné jmění manželů bylo vypořádáno i po smrti jednoho z manželů. Takové společné jmění manželů není možné vypořádat v rámci dědického řízení, ale je nutné ho vypořádat dle ust. § 175l o.s.ř. V dědickém řízení tak dědicům nebude přidělen konkrétní majetek z nevypořádaného společného jmění manželů, ale připadne jim vypořádací podíl ze společného jmění manželů.

V případě, že již bylo zahájeno řízení o vypořádání společného jmění manželů, nastupují do procesního nástupnictví po zemřelém manželovi jeho

dědicové¹¹⁶. „Řízení o vypořádání společném jmění manželů tak může být zahájeno i po smrti manžela, neboť přeživší manžel není účastníkem dědického řízení, a proto jej rozhodnutí vydaná v dědickém řízení o tom, co patří do dědictví (a zřejmě tedy co zůstane jemu) nevázalo. Proto je soudní vypořádání i v případě, že zemřelý sám žalobu nepodal, nejen možné, ale pokud nedošlo k vypořádání dohodou či zákonnou domněnkou, i nutné.“¹¹⁷ Nabyli-li vypořadací podíl ze společného jmění manželů jeden z dědiců, po skončení dědického řízení bude tento dědic účastníkem řízení o vypořádání. Po rozvodu manželství není rozvedený manžel zákonným dědicem, nestojí tak na straně dědiců ani na straně manžela. Bývalý manžel tak může uzavřít dohodu o vypořádání přímo s dědici. V tomto případě není ani vyloučena zákonná domněnka o vypořádání. Movité věci se poté rozdělí dle zásad o vypořádání, tj. podle stavu, v jakém každý z manželů věci užívá pro svou potřebu, resp. podle stavu, v jakém dědicové a jeden z manželů věci užívají pro svou potřebu.

4.3. Vypořádání movitých věcí

Vypořádání movitých věcí náležejících do společného jmění manželů, je spíše lehčí záležitostí. Ovšem i zde platí určitá pravidla. Z předmětu vypořádání totiž musíme vyčlenit věci, které slouží osobní potřebě pouze jednomu z manželů, a to s ohledem na to, že tyto věci nejsou součástí společného jmění manželů. V tomto případě je nutné přihlídnout k majetkovým poměrům manželů. Osobní automobil tak nebude zpravidla věc sloužící osobní potřebě pouze jednomu z manželů, byť druhý manžel nemá řidičské oprávnění a využívá ho pouze jeden z manželů. Osobní automobil tak může být v řízení o vypořádání společného jmění manželů přisouzen jednomu z manželů, a to zejména tomu, který jej využívá, ale jeho cena se odrazí ve výši vypořadacího podílu druhému z manželů.

V praxi se soudy snaží v rámci zákonných zásad rozdělit movité věci tak, aby věci, které jsou v době rozhodování v držení jednoho z manželů, který je používá, připadly do výlučného vlastnictví tohoto manžela. Předchází se tím problémům, a to zejména s vydáním věci a s jejich oceněním. Určitou pomůckou pro ocenění věci je pak skutečnost, kdo určitou věc od zániku společného jmění manželů do vypořádání užíval, neboť v tomto případě je možné určit cenu věci

¹¹⁶ § 107 odst. 2 o.s.ř.

¹¹⁷ Dvořák, J. Spáčil, J., *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*, str. 238

v době zániku společného jmění manželů bez ohledu na cenu v době vypořádání společného jmění manželů, jestliže mu má věc zůstat. Opotřebení a náklady na věc jdou totiž na účet tohoto manžela. Následně je nutné u věcí, které mají být vydány jedním z manželů druhému, stanovit cenu jak v době vypořádání, tak k době zániku a to s ohledem na to, na čí vrub půjde opotřebení, popřípadě jiné změny nebo závazky spojené s touto věcí.¹¹⁸ Pro takové ocenění věci se hojně užívá znaleckých posudků z daného oboru.

4.4. Vypořádání nemovitých věcí

V případě, že si manželé pořídí za trvání manželství nemovitost, kterou společně užívají a dojde k zániku společného jmění manželů, je tato zcela standardní situace poměrně komplikovaná, neboť nabízí několik úskalí.

První taková situace může nastat, když muž a žena neuzavřeli manželství, ale započali se stavbou domu, kterou ukončili až v době, kdy se již stali manžely. V daném případě je tak rozhodující okamžik, kdy se stavba stane věcí v právním slova smyslu a tato stavba je způsobilá být předmětem vlastnického práva.

„Z rozhodovací praxe Vrchního soudu v Praze a Nejvyššího soudu ČR, je pro posouzení okamžiku vzniku stavby jako věci rozhodný okamžik, v němž je stavba vybudována minimálně do takového stadia, od něhož počínaje všechny další stavební práce směřují již k dokončení takto druhově a individuálně určené věci. K tomu u nadzemních staveb dochází vytvořením stavu, kdy je již jednoznačně a nezaměnitelným způsobem patrné alespoň dispoziční řešení prvního nadzemního podlaží“¹¹⁹

Pokud stavba výše uvedeným způsobem vznikla před uzavřením manželství, vznikne k ní vlastnické právo dle dohody, kterou manželé mezi sebou uzavřeli před jejím započatím, přičemž, dohoda nemusí být písemná.¹²⁰ V opačném případě, tedy, kdy stavba vznikla výše uvedeným způsobem po uzavření manželství, bude tato stavba zahrnuta do společného jmění manželů. Při vypořádání společného jmění manželů se následně tyto aspekty promítnout do vypořádání tak, že v prvním případě, bude stavba ve vlastnictví jen jednoho z manželů nebo manželé budou podílovými spoluvlastníky a vypořádají si investice na dokončení stavby jako majetek vynaložený ze společných prostředků

¹¹⁸ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M. *Společné jmění manželů*, s.155

¹¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.9.2003, sp. zn. 22 Cdo 820/2003

¹²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 11. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1174/2001

na oddělený majetek manželů. V druhém případě se stavba stane předmětem společného jmění manželů a zápočty se provádět nebudou. Následně bude přicházet v úvahu několik možností, jak tuto stavbu vypořádat.

Např. lze společné jmění manželů, do kterého náleží rodinný domek podle okolností konkrétního případu, jistě zcela výjimečně, mimo jiné se zřetelem na vyjádření manželů vypořádat tak, že soud přikáže rodinný domek do podílového spoluvlastnictví.¹²¹ Z judikatury dále vyplývá, že „není možné, aby soud vypořádal společné jmění manželů tak, že nařídí prodej společné věci s následným rozdělením výtěžku mezi manžely.“¹²² Vypořádání společného jmění manželů se totiž odlišuje od vypořádání podílového spoluvlastnictví.

„Rozdíl je v tom, že vypořádání podílového spoluvlastnictví se vždy týká jen jedné konkrétní věci. Nejde tak o masu majetku jako v případě společného jmění manželů, i když je možné provést vypořádání současně více věcí. Zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví připadá do jednoho časového momentu, naopak u vypořádání společného jmění manželů jde o to, že se stanoví, které věci zůstanou v odděleném a výlučném vlastnictví jednoho z manželů. To znamená, že jeden z manželů ztrácí k věcem vlastnictví a jednomu z manželů vlastnictví zůstává. Vypořádáním společného jmění manželů tak nedochází k tomu, že by se vlastnictví zřizovalo, nabývalo a ani nejde o žádný převod či přechodu vlastnictví. Naopak u podílového spoluvlastnictví jde o nabytí vlastnictví, k němuž u společného jmění manželů nedochází.“¹²³

Další případem, je skutečnost, kdy jsou jedním z manželů vynaloženy prostředky, jak finanční tak naturální, které pocházejí z výlučného majetku jednoho z manželů na společnou nemovitost. Tyto prostředky se po zániku společného jmění manželů považují za vnos a manžel, který je tímto způsobem ze svého výlučného majetku vynaložil, má právo o jejich úhradu ze společného jmění manželů. „Nárok na úhradu toho, co bylo vynaloženo na společný majetek, je založen v okamžiku, kdy byl oddělený majetek jednoho z manželů takto vynaložen, i když jej lze samozřejmě uplatnit až po zániku BSM (nyní společného jmění manželů) v souvislosti s jeho vypořádáním.

Naopak u vnosu, který nemá finanční charakter, ale jedná se věcné plnění (např. zabudování věci ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů do společné

¹²¹ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M. *Společné jmění manželů*, s.179

¹²² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 10. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1399/2004

¹²³ Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M. *Společné jmění manželů*, s.145

stavby) nedochází k nároku v okamžiku, kdy manžel nabyl věc do svého vlastnictví, která byla následně vnesena do společného majetku, ale až v době, kdy to tak skutečně uskuteční, tedy vždy později. Resp. v momentě, kdy manžel takový vnos učiní na společný majetek pozbývá tento manžel své vlastnického právo k této věci. Poté je pro stanovení výše náhrady podstatná hodnota vynaložené věci právě v tomto okamžiku.¹²⁴

Jak již bylo nastíněno výše, ocenění nemovitosti v rámci vypořádání společného jmění manželů, je velice důležité. V judikatuře tak nalezneme několik vodítek, jak takovou nemovitost ocenit. Obecná zásada, která již byla uvedena výše je, že při oceňování věci se vychází ze stavu věci ke dni zániku společného jmění manželů, ale z její ceny v době, kdy se provádí vypořádání. Při ocenění bytové jednotky je možno vycházet z toho, že „cena bytové jednotky ve smyslu ust. § 2 písm. h) zákona č. 72/1994 Sb. je dána cenou, za kterou lze pořídit obdobnou bytovou jednotku ve stavu ke dni zániku BSM (nyní společného jmění manželů) v daném místě ke dni rozhodování soudu o vypořádání.“¹²⁵ „Obvyklá cena nemovitosti, přikázané do výlučného vlastnictví jednoho z bývalých bezpodílových spoluvlastníků, nemůže být snižována na základě skutečnosti, že ji tento výlučný vlastník chce nadále užívat.“¹²⁶

Dalším problémem může být situace, kdy je nemovitost ve výlučném jmění jednoho z manželů, kterou užívají a investují do ní oba dva manželé. „Jestliže s vytvářením věci započal jeden z manželů před uzavřením manželství, je třeba posoudit, zda manželé za trvání manželství už jen dokončovali úpravu stavby, která již existovala v okamžiku uzavření manželství, nebo zda společnou prací stavbu za trvání manželství tvořili.“¹²⁷ Může se tedy stát, že ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů je pozemek, na kterém manželé v době manželství postaví společnou stavbu, resp. rodinný dům. V případě zániku manželství a tedy zániku společného jmění manželů nastává dilema, jakým způsobem provést vypořádání. Soud totiž nemůže svým rozhodnutím ve věci vypořádání společného jmění manželů, kde má být vypořádána stavba postavená na pozemku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, založit takový právní stav, aby nebylo možné na jisto postavit fakt, kdy by vlastník stavby neměl možnost přístupu ke

¹²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 9. 2003, sp. zn. 22 Cdo 820/2003

¹²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2004, sp. zn. 22 Cdo 2216/2004

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 11. 2000, sp. zn. 22 Cdo 1217/99

¹²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29.1.1985, sp. zn. Cpj 337/1983

stavbě, příp. zda a jaké má vlastník stavby právo k části pozemku, na kterém je stavba postavena.¹²⁸

Může se rovněž stát, že pozemek je ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů a stavba, resp. rodinný dům, je ve společném jmění manželů, přičemž oba manželé pozemek okolo domu zvelebují tím, že zde vysázejí stromy či rostliny. Péče o zahradu většinou čerpá ze společných prostředků a mnohdy bývá docela nákladná, proto je při vypořádání nutné, aby taková investice byla do výlučného majetku ze společného jmění manželů do masy vypořádávaného společného jmění manželů vrácena.

Takový závěr vyplývá i z rozhodovací praxe soudů, kdy porosty na pozemku, který je výlučným majetkem jednoho z manželů, jsou součástí tohoto pozemku, a to i přes to, že byly pořízeny ze společných prostředků. Takové porosty nelze proto vypořádat jako majetek ve společném jmění manželů.¹²⁹

4.5. Vypořádání závazků

Do vypořádání závazků náležejících do společného jmění manželů nejčastěji zahrnujeme finanční leasing na automobil, spotřebitelský či jiný úvěr, hypotéku a stavební spoření. Tyto hojně vyskytované závazky činí při vypořádání téměř vždy nemalé problémy. Předně je nutné správně určit, které z těchto závazků, pokud vzniknou v době za trvání manželství, vůbec patří do společného jmění manželů. Často se totiž stává, že až při vypořádání společného jmění manželů, se objeví pochybnosti, zda tento určitý závazek nenáleží výhradně jednomu z nich, neboť tento přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, příp. ho převzal jeden z manželů bez souhlasu druhého.

„Finanční leasing je hojně využívaným prostředkem při pořizování automobilu, ovšem nejedná se tím o koupi automobilu, ale o dočasný nájem s možností odkupu automobilu. Proto si pod leasingovou smlouvu musíme představit smlouvu, jejíž podstatou je pouze pronájem konkrétní věci za předem dohodnuté částky a na předem stanovené období. Součástí obsahu takové smlouvy je pak ujednání, které nájemci umožňuje uzavřít další smlouvu, a to smlouvu kupní, aby následně převedl předmět leasingu do svého vlastnictví.“¹³⁰ Proto je nutné se vyvarovat představě, že věci, které jsou předmětem leasingu, jsou věcmi,

¹²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 1986, sp. zn. 3 Cz 63/86

¹²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25. 5. 1974, sp. zn. 3 Cz 55/74

¹³⁰ Francová, M., Dvořáková Závodská, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*, s.79

které náleží do majetkového vypořádání. V tomto případě tak platí, že vlastníkem věci je leasingový pronajímatel a leasingový nájemce je pouze nájemcem a není vlastníkem, ale stává se jím, až po předem smluvených podmínkách a uzavření kupní smlouvy. Předmětem vypořádání společného jmění manželů tak nemůže být sama věc, která je předmětem leasingu, ale předmětem je závazek splácet leasingové splátky, resp. při vypořádání je nutno rozhodnout, komu zůstane věc v držení a kdo se zaváže splácet leasingové splátky.

Při řešení otázky závazku typu leasingových splátek, bude nepochybně významným aspektem obsah konkrétní leasingové smlouvy uzavřené jedním s manželů. Bez toho aniž by byl posouzen obsah této smlouvy, by nebylo možné určit do jaké představovaly zaplacené částky v rámci leasingu nejenom nájemné z pronajatého automobilu, ale na kolik současně představovaly zálohu či splátku kupní ceny z jeho následného prodeje, resp. snižovaly tuto cenu.¹³¹

Úvěry a hypotéky, které manželé převzaly za trvání manželství bývají dalším z častých závazků, které musí být při zániku společného jmění vypořádány. Na rozdíl od leasingu je v tomto případě součástí společného jmění manželů nejenom převzatý závazek, ale i věc, která byla tímto způsobem pořízena. Pokud se jedná o hypotéku, jde tak jak o závazek vůči bance, tak i o nemovitost. V tomto případě však může nastat situace, že ani jeden z manželů již nemovitost nechce nadále užívat. Proto se nabízí převod na třetí osobu. Jako takový však tento musí schválit banka, a to vzhledem k existenci závazkového a zástavního vztahu vůči ní. V nejlepším případě je však možná varianta, že nový majitel má hotovost, kterou uhradí kupní cenu, a manželé uhradí bance dlužný závazek a celý vztah tím ukončí. Není-li to možné, přichází v úvahu jistá dohoda manželů, nedohodnou-li se, musí rozhodnout soud. „V případě vypořádání dosud nesplaceného dluhu, zatíženého vysokým příslušenstvím, ukládá zpravidla standardní soudní praxe povinnost zaplatit zůstatek dluhu oběma manželům jednou polovinou s tím, že pokud některý z nich zaplatí peněžnímu ústavu více, má právo se vůči druhému účastníkovi domáhat finančního vyrovnání.“¹³²

Posledním z jmenovaných finančních produktů je stavební spoření. V této souvislosti je nutné podotknout, že peněžní prostředky manželé často spoří svým nezletilým dětem. „Avšak peněžní prostředky, které manželé investovali do stavebního spoření jejich nezletilého dítěte, nepatří do společného jmění manželů.

¹³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 10. 2002, sp. zn. 22 Cdo 261/2001

¹³² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1881/2001

I v případě, že by peněžní prostředky byly vloženy na účet stavebního spoření za trvání manželství z jejich společných prostředků, nemění to nic na věše uvedeném závěru.¹³³

4.6. Vypořádání SJM dle nového občanského zákoníku

V intencích nového kodexu soukromého práva bude muset být společné jmění manželů vypořádáno po jeho zániku, tak jako v nynějši úpravě. Zánik společného jmění manželů způsobí právem předvídané právní skutečnosti jako zánik manželství, tak jako nyní. Způsoby vypořádání společného jmění manželů zůstaly stejné. Jedná se tedy o dohodu o vypořádání, rozhodnutím soudu nebo zákonnou domněnou. Pro vypořádání všemi způsoby je v nové úpravě stanoven zákaz dotčení práv věřitelů, s tím, že věřitel se může domáhat relativní neúčinnosti vypořádání. Domoci se určení, že vypořádání je vůči věřiteli neúčinné, lze v obecné lhůtě, která platí i pro ostatní majetková práva. Pro vypořádání dluhů je výslovně stanoveno, že může vyvolat účinky jen mezi manžely¹³⁴.

Dále je v nové úpravě stanoveno, že dohoda o vypořádání musí mít písemnou formu pouze pokud byla uzavřena za trvání manželství nebo pokud je předmětem dohody věc, pro které vyžaduje písemnou formu i smlouva o převodu vlastnického práva. V případě, kdy dohoda nemusí být písemná, je třeba, aby si bývalí manželé vydali alespoň potvrzení o tom, jak se vypořádali. Účinek vypořádání společného jmění manželů následně působí od skutečnosti, která způsobila zánik společného jmění manželů. Avšak je-li předmětem dohody o vypořádání věc, která se zapisuje do veřejného seznamu, nabývá dohoda právních účinků v části týkající se této věci zápisem do veřejného seznamu.

Pro vypořádání zákonnou domněnkou i rozhodnutím soudu je právní úprava blízká úpravě současné. Zákonné zásady vypořádání¹³⁵ se zejména uplatní při vypořádání rozhodnutím soudu. Dohodou o vypořádání mají manželé možnost upravit si vypořádání odchylně od stanovených zásad. Konkrétní pravidla jsou určena akorát pro náhradu vnosů. Způsob náhrady vnosů je v dnešní době užíván v souvislosti s výkladem soudů, které se stále drží zásady zákazu valorizace investic. Podle nového občanského zákoníku budou vnosy ze společného majetku

¹³³ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30.10.2003, sp. zn. 19 Co 452/2003

¹³⁴ § 737 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb.,

¹³⁵ § 742 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb.,

na výlučný i z výlučného majetku na společný podléhat valorizaci i redukcii v závislosti na hodnotě majetku, do kterého bylo investováno.

Při zániku manželství smrtí jednoho z manželů se majetkové vztahy manželů budou řešit, včetně vypořádání společného jmění manželů, v rámci dědického řízení. Pro vypořádání v dědickém řízení se následně stanoví stejné zásady jako při vypořádání rozhodnutím soudu, vyjma výše uvedeného práva na náhradu investic.

„I když základní ustanovení o vypořádání společného jmění manželů vycházejí z dosavadní právní úpravy, přesto se ukazuje potřeba některých změn.“ V souhrnu můžeme konstatovat, že v rozsahu úpravy vypořádání společného jmění manželů nová právní úprava nevnáší do právního řádu nic zásadního a zcela nového či dokonce neznámého. Nový občanský zákoník tak v této oblasti přináší určité zkušenosti, které shromáždila za dlouhá léta rozhodovací praxe soudů při výkladu současné úpravy.

5. Srovnání evropské právní úpravy majetkových vztahů manželů

5.1. Německá právní úprava

V německé právní úpravě, resp. v ústavní formě je ochrana manželství a rodiny zakotvena v čl. 6 německé ústavy (Grundgesetz). V německém občanském zákoníku, nebo-li Bürgerliches Gesetzbuch (dále jen "BGB"), v knize čtvrté, hlavě šesté nazvané manželské majetkové právo nalezneme zákonnou úpravu majetkových vztahů mezi manžely. Jako v našem právu, tak i v německém právu zákon umožňuje k úpravě vzájemných majetkových vztahů širokou smluvní volnost. Manželé mají na výběr, aby si určili v jakém režimu budou jejich majetkové vztahy. Kromě zákonného majetkového režimu, tak mají na výběr i režim odděleného majetku, nebo režim majetku společného. Samozřejmostí je i skutečnost, že manželé mohou tyto režimy smluvně modifikovat, a to i včetně režimu zákonného. Není vyloučena ani možnost, kdy si manželé smluvně vytvoří naprosto specifickou úpravu vzájemných majetkových vztahů. V praxi ovšem tato zákonná možnost není hojně využívána, a tak smluvní modifikace většinou spočívá pouze na úpravě zákonného režimu, či ve volbě režimu odděleného majetku.¹³⁶

Režim zákonného majetkového režimu vzniká mezi mužem a ženou uzavřením manželství, jedná se o tzv. "Zugewinnngemeinschaft". Tento režim je ve své podstatě režimem odděleného majetku manželů, ovšem doplněný právem manžela na podíl na přírůstku majetku. Během manželství tak manželé za trvání manželství nabývají majetek do svého výlučného vlastnictví a závazky jim vzniklé za trvání manželství neznamenaají odpovědnost druhého manžela, vyjma těch závazků, které jsou určeny na přiměřené potřeby rodiny. Za tyto závazky manželé odpovídají ze zákonna solidárně. Je nutno poznamenat, že v případě, že manželé žijí odděleně, solidární odpovědnost za tyto závazky jim nevzniká¹³⁷. Manželé ovšem mohou uzavřít dohodu, kterou vyloučí společnou odpovědnost za tyto závazky. Podmínkou však je zveřejnění obsahu dohody ve zvláštním registru manželských majetkových vztahů, v tomto momentě se dohoda stává účinná.

¹³⁶ Coester-Waltejn, D.; Coester, M. National report Germany, Study on matrimonial property regimes and the property of unmarried couples in private international law and internal law, [online]. [cit. 2009-05-15]. s. 4. Dostupne z: http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc_civil_studies_en.htm

¹³⁷ § 1357 BGB

Společná odpovědnost je poté vyloučena až pro závazky vzniklé po její účinnosti. Pokud však byl obsah dohody věřitelům znám v době vzniku závazku, účinek dohody může nastat i v době vzniku závazku, nicméně je následně na manželech, aby prokázali, že věřitel o existenci dohody věděl. K vypořádání zisku nabytého za manželství dochází až při zániku manželství, následek zákonného režimu se tak projeví až v tomto momentu. Majetek rodiny je chráněn tím, že k účinnému převodu majetku, jehož hodnota tvoří téměř veškerý výlučný majetek manžela, je podmínkou i souhlas druhého manžela¹³⁸. Obecné ustanovení občanského zákoníku ohledně spoluvlastnictví, se uplatňují obecně bez ohledu na to, zda se jedná o manžele, manžele tak mají možnost nabývat majetek do spluvlastnictví a mají i možnost, za splnění obecných předpokladů, přebírat společné závazky.

V případě existence zákonného majetkového společenství, se ve prospěch věřitele uplatní domněnka vlastnictví, tzn., že movité věci jsou ve vlastnictví dlužníka¹³⁹. Tato domněnka má souvislost i na výkon rozhodnutí¹⁴⁰, a to tím, že výkon rozhodnutí může nastat i proti vůli druhého manžela, vlastníka. Podmínkou pro uplatnění se domněnky je však skutečnost, že manželé žijí odděleně a věc má v držení druhý manžel, který není dlužníkem. Tato domněnka se nevztahuje ani na věci osobní potřeby, ty jsou majetkem manžela, k jehož použití jsou určeny. Druhý manžel nemá ani právo namítat nařízení výkonu rozhodnutí dle § 766 a § 809 ZPO. Manžel, který je vlastníkem, má pouze právo podat žalobu a domáhat se tak vlastnického práva ve smyslu § 771 ZPO, za podmínky, že dle § 1362 BGB vyvrátí domněnku vlastnictví¹⁴¹

V případě, že manželé smluvně vyloučí zákonný majetkový režim a nemají vzájemně upraveny majetkové vztahy, má se za to, že si dle § 1414 BGB, zvolili režim odděleného majetku. K zákonnému režimu se tak režim odděleného majetku užije subsidiárně. Za trvání manželství tak každý z manželů nabývá majetek do svého výlučného vlastnictví a právními úkony postihuje pouze sám sebe. V tomto režimu zákon ani neuvádí žádné podmínky pro nakládání s majetkem a závazky obou manželů.

Režim majetkového společenství manželů je další možnou modifikací. Manželé se mohou opět smluvně od zákonných ustanovení odchýlit a vzájemná

¹³⁸ § 1365 BGB

¹³⁹ § 1362 BGB

¹⁴⁰ § 739 ZPO "Zivilprozessordnung"

¹⁴¹ Brox, H. Zur Frage der Verfassungswidrigkeit der § 1362 BGB, § 739 ZPO. Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, 1981, s. 1125

práva a povinnosti si upravit rozdílně. V tomto režimu je majetek nabytý za trvání manželství majetkem obou manželů. Výjimku poté tvoří majetek nabytý do výlučného vlastnictví jednoho z manželů. Zákon stanoví dva typy majetku náležejícího do výlučného vlastnictví. Prvním typem takového majetku je majetek, který nabyli manželé do výlučného vlastnictví na základě své vůle. Druhý typ majetku je majetek, který je výlučným majetkem manžela, a to vzhledem ke své povaze (např. dar, dědictví).

BGB rozlišuje rovněž typy závazků, závazky se liší v souvislosti na majetku společenství, nebo na majetku výlučného. Manželé ručí společně a nerozdílně celým svým majetkem (i výlučným) ¹⁴² za závazky majetkového společenství, naopak za závazky z majetku výlučného, ručí výlučně ten manžel, který závazek převzal. Pokud správu majetkového společenství vykonává jen jeden manžel, zakládá tím odlišnou odpovědnost. Věřitelé mají možnost uspokojit se z majetku společenství ¹⁴³, za předpokladu, že dluh vznikl jednáním manžela, který je pověřen správou majetkového společenství, anebo, který vznikl jednáním druhého manžela, za předpokladu, že tímto jednáním neplyne výlučný závazek jen jednoho z manželů. Svým výlučným majetkem následně odpovídá ze závazku majetkového společenství pouze ten z manželů, který obhospodařuje společný majetek. Dle § 1440 je pak výlučným závazkem manžela dluh, který náleží k výlučného majetku tohoto manžela, a který vznikl manželovi, který není pověřen správou majetku.

Oba manželé společně vykonávají správu společného majetku, anebo správu společného majetku vykonává jeden z nich se souhlasem druhého manžela. Manželům je dána možnost, aby manželská smlouva, která založila společný majetek zároveň upravila pravidla správy majetku. Není-li ve této smlouvě stanoveno, kdo je pověřen správou společného majetku, má se za to, že správu společného majetku vykonávají manželé společně ¹⁴⁴ Dle § 1408 BGB, je v dispozici manželů, zda manželskou smlouvu uzavřou před manželstvím či za trvání manželství. Manželé mají možnost tuto smlouvu kdykoliv změnit i za trvání manželství.

Dle § 1378 BGB pak mohou manželé v případě rozvodu uzavřít dohodu o rozvodu, v níž zahrnou úpravu vypořádání majetku po rovodu.

¹⁴² § 1459 BGB

¹⁴³ § 1437 a násl. BGB

¹⁴⁴ § 1421 BGB).

Mění-li manželé zákonný majetkový režim, platí, že takovou dohodu musí uzavřít před notářem. Rozvodové dohody je pak možné uzavřít pouze před soudem v rámci rozvodového řízení. §§ 1558 - 1563 BGB následně upravují veřejný registr ("Guttrechtsregister") vedený obecnými soudy, kde tyto dohody týkající se majetkových vztahů mezi manžely, musí být uveřejněny. Registrace takové smlouvy pak ovlivňuje pouze účinnost dohody vůči třetím stranám. V případě registrovaných smluv BGB naopak předpokládá, že jsou třetím osobám známé a není tak třeba je dále prokazovat.

V zákonném režimu dochází po zániku manželství k vypořádání zisků získaných za trvání manželství. Každý z manželů nabývá majetek a závazky výlučně do svého vlastnictví, takže druhému manželovi nevznikají právní důsledky k tomuto majetku a závazkům. Po zániku manželství tak není vypořádávána celá masa společného majetku a společných závazků, ale druhému manželovi ze zákona vzniká právo podílet se na zisku druhého manžela, který nabyl za trvání manželství.

Dle § 1384 BGB je pak zisk získaný za trvání manželství rozdílem hodnoty majetku manžela při vzniku manželství a hodnoty majetku při zániku manželství. Rozhodujícím okamžikem pro výpočet je podání žádosti o rozvod. Pasiva jsou od hodnoty majetku odečteny v okamžiku vzniku manželství i zániku manželství. Majetek získaný dědictvím, nebo darem se považuje za příjem majetku před uzavřením manželství, ačkoli jej manželé nabyly za jeho trvání.¹⁴⁵ Majetek, kterého se manžel marnotratně zbavil, se pro účely výpočtu zisku považuje za součást majetku manžela. Takto vypočítané zisky manželů se vzájemně porovnají. Manželovi, jehož zisk je menší, vznikne právo na 1/2 hodnoty, o kterou je zisk druhého manžela vyšší. Právo, aby manželé tímto způsobem vyrovnali své zisky, vzniká zánikem manželství. Je však nutné brát v úvahu, že se v těchto případech uplatní § 1378 BGB, jež říká, že takové právo zaniká uplynutím tří let od doby, kdy se manželé dozvěděli o zániku vzájemných manželských majetkových vztahů, nejpozději však po třiceti letech.

Manželé mají dvě možnosti, buď uzavřou dohodu o vyrovnání zisků, která má za následek zánik zákonného majetkového režimu, anebo mohou ponechat na soudu, aby rozhodl o vyrovnání zisků.

V případě, že manželé nabývají majetek v odděleném režimu majetku v

¹⁴⁵ § 1374 BGB

době zániku manželství, jsou výlučnými vlastníky majetku, který nabyli za trvání manželství, zánik manželství pak neovlivňuje majetkové vypořádání manželů. Pokud manželé nabývají majetek jako spoluvlastníci, při zániku manželství se uplatní obecná ustanovení pro spoluvlastnictví.

Pokud manželé nabývají majetek v režimu majetkového společenství, je nutné, aby po zániku manželství došlo k rozdělení majetku. V případě pochybností, zda jde o režim majetkového společenství nebo odděleného společenství se uplatní domněnka, že majetek nabytý za trvání manželství tvoří v pochybnostech majetkové společenství.

BGB ponechává rozdělení majetku zcela na vůli manželů. Nebyla-li dohoda mezi manžely uzavřena, po zaplacení dluhů se majetek náležející do majetkového společenství rozdělí rovným dílem mezi manžele. Oba manželé mají jak povinnost nahradit investice, tak právo na náhradu investic, které investovali z výlučného majetku do majetkového společenství. Je-li majetkové společenství rozděleno dříve, než byly dluhy majetkového společenství uhrazeny, uplatní se § 1480 BGB v tom smyslu, že manžel, který nebyl v době dělení majetku osobně zavázán, se stane solidárním dlužníkem. Je nutno podotknout, že jeho odpovědnost za dluh je do výše hodnoty majetku nabytého po rozdělení majetkového společenství.

Zanikne-li manželství smrtí jednoho z manželů, obsahuje vypořádání majetkových vztahů mezi manžely určitá specifika¹⁴⁶. Manželovi, který je dědic ze zákona, náleží navíc $\frac{1}{4}$ pozůstalosti za předpokladu, že existoval zákonný majetkový režim. Nevypočítává se ani zisk majetku získaný v manželství. Jedna čtvrtina majetku zůstavitele totiž připadne pozůstalému manželovi, a to bez ohledu na to, zda by byl pozůstalý manžel povinen poskytnout podíl na zisku po výpočtu na zisků. V tomto případě, kdy nastává dědění ze zákona, nenáleží druhému manželovi podíl na přírůstku majetku získaného zůstavitelem za trvání manželství, který je vypočten výše uvedeným postupem, tak jako v ostatních případech.

V případě majetkového společenství, majetkové společenství zaniká smrtí jednoho z manželů. Pokud takto majetkové společenství zanikne, musí být vypořádáno. Podíl náležející zemřelému manželovi připadá do dědictví. Výjimku tvoří skutečnost, kdyby manželé uzavřeli manželskou smlouvu, v níž by si

¹⁴⁶ Luderitz, A. Familienrecht: ein Studienbuch, 27. Auflage. Munchen: C. H. Beck, 1999. s. 151.

ujednali, že toto majtkové společenství trvá i po smrti jednoho z manželů. Majtkové společenství by tak nadále existovalo mezi pozůstalým manželem a společnými dětmi (§ 1483 BGB).

Pozůstalému manželovi svědčí, v případě režimu oddělených majtků, právo k majetku zůstavitele pouze z pozice dědice.

Závěr

Prioritním cílem této diplomové práce bylo komplexně charakterizovat, přiblížit a objasnit, co je předmětem společného jmění manželů a jakými způsoby lze tuto masu majetku vypořádat po zániku manželství, resp. po zániku společného jmění manželů. Cílem tedy bylo detailněji rozebrat jednotlivé položky, které do společného jmění manželů náleží, jako věci, práva a závazky, které za trvání manželství manželé nabyly do jejich společného jmění manželů, a které je nutné po zániku společného jmění manželů vypořádat způsoby, které právní řád České republiky umožňuje a jež jsem detailněji rozebrala v této diplomové práci.

Pro realizaci tohoto cíle jsem se v jednotlivých kapitolách diplomové práce postupně zabývala předmětem vypořádání, resp. věcmi movitými a nemovitými, majetkovými právy a závazky, přičemž jsem rozebrala možnosti při jejich ocenění pro jejich následné vypořádání. Dále jsem se zabývala zákonnými zásadami ovlivňující vypořádání společného jmění manželů a jednotlivými způsoby vypořádání, přičemž jsem zahrнула i exkurz do nové právní úpravy, jež by měla vejít v účinnost 1. 1. 2014. Cíli zkoumání odpovídala i struktura práce, která byla kromě úvodu a závěru rozčleněna do čtyř obsahových kapitol.

V kapitole 2. této práce, jsem popsala historický vývoj vypořádání společného jmění manželů, které se skládá z dílčích historických mezníků, a to až od středověkého počátku majetkového práva manželů, přes zákonný režim odděleného majetku podle obecného zákoníku občanského až do zákonného režimu majetkových společenství. V této kapitole jsem naznačila i směr nové právní úpravy, která má nabýt účinnosti dne 1. 1. 2014.

V kapitole 3. jsem definovala obsahovou stránku vypořádání, resp. předmět vypořádání společného jmění manželů. V této kapitole jsem se detailněji věnovala tomu, co může tvořit celou masu společného jmění manželů. Rozebrala jsem tři hlavní kategorie majetku, které mohou náležet do společného jmění manželů, mezi něž patří věci, práva (pohledávky) a závazky. V této kapitole jsem rovněž popsala jakým způsobem lze tyto věci ocenit, příp. co může ovlivnit cenu této věci. V závěru kapitoly jsem rozebrala jiná majetková práva, se kterými soudy mívají nemalé problémy při vypořádání a v úplném závěru jsem se věnovala nové úpravě předmětu vypořádání.

V kapitole 4. jsem popsala způsoby vypořádání společného jmění manželů. V této kapitole jsem se nejdříve vypořádala s hlavními zásadami, které ovlivňují vypořádání společného jmění manželů. V tomto případě jsem považovala za důležité tyto zásady detailněji specifikovat, aby bylo možné utvořit si ucelenou představu o způsobech vypořádání. Následně jsem se zabývala jednotlivými způsoby vypořádání společného jmění manželů, mezi které patří dohoda o vypořádání, vypořádání rozhodnutím soudu a zákonná domněnka, rovněž jsem se ale zmínila o vypořádání po smrti manžela. Dále jsem vymezila vypořádání movitých věcí, nemovitých věcí a závazků, abych detailně přiblížila způsob vypořádání těchto v praxi hojně vyskytovaných věcí a závazků. V závěru kapitoli jsem opět provedla rozbor nové právní úpravy týkající způsobů vypořádání společného jmění manželů.

V kapitole 5. jsem se potom věnovala srovnání evropské právní úpravy majetkových vztahů manželů. Věnovala jsem se tak právní úpravě Spolkové republiky Německo jako dalšího zástupce kontinentální právní kultury.

Na základě poznatků uvedených v této práci je možné přijmout následující závěry:

1. Předmětem společného jmění manželů jsou tři základní kategorie předmětů v právním slova smyslu: věci, jiná majetková práva (pohledávky a penězi ocenitelné hodnoty) a závazky.
2. Podmínkou pro to, aby byly věci předmětem vypořádání, je fakt, že v době zániku společného jmění manželů existují a v době zániku společného jmění manželů jsou součástí společného jmění manželů.
3. Do předmětu společného jmění manželů náleží závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství ze zákona daných kritérií, takovým kritériem je kritérium majetkové přiměřenosti. Jde o poměry přiměřené společenské vrstvě, ke které konkrétní manželé patří a o majetkové poměry daného manželství.
4. Jiná majetková práva chápeme jako souhrn majetkových hodnot, věcí, pohledávek, jiných práv a hodnot ocenitelných penězi, patřících určitému subjektu.
5. Vypořádání společného jmění manželů občanský zákoník umožňuje třemi základními způsoby. Prvním ze způsobů vypořádání je dohoda o vypořádání společného jmění manželů, druhým způsobem je vypořádání

rozhodnutím soudu a třetí způsob je uplatnění zákonné domněnky dle ust. § 150 odst. 4 občanského zákoníku.

6. Nová úprava v podobě zákona č. 89/2012 Sb., převzala dlouholeté zkušenosti z rozhodovací praxe soudu a vnesla do problematiky předmětu společného jmění manželů a vypořádání společného jmění manželů jistotu v podobě rozsáhlejší úpravy stanovené přímo v zákoně.

RESUMÉ

In this thesis, was comprehensively discussed the historical development of joint property of spouses. It was characterized what is the subject of marital property. It was also described what specific items may be in property of spouses. In this thesis was also explained how can we cope the property of spouses after the end of marriage, respectively after the end of marital property. The goal this thesis was to describe in detail each items which belongs in the common property of the spouses, as assets, rights and obligations which marriage couple took in their joint marital property, which is required to cope after the end of marital property. Another goal was to explain in detail ways of settlement, which the legal order of the Czech Republic provides detail and analyze them.

Seznam použité literatury

Knižní

- z Dubé, Ondřej: Čada, F. Nejvyššího sudího království českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká. Praha: Česká akademie věd a umění, 1930
- Rouček, F.: Sedláček, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl pátý. 1. Vydání Praha: ASPI, 2002
- Bičovský, J. Bezpodílové spoluvlastnictví manželů. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 1993.
- Švestka, J., Dvořák, J. Občanské právo hmotné, 5. vydání Praha, Wolters Kluwer ČR 2009
- Fiala, J., Hurdík, J., Korecká, V. Občanský zákoník. Komentář. Praha, ASPI, 2000
- Spáčil, J. Věcná břemena v občanském zákoníku, Praha: C. H. Beck 2006
- Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, ISBN 978-80-7357-597-7
- Jehlička, O. Občanský zákoník. Komentář. 8. Vydání. Praha, C. H. Beck, 2003
- Holub, M. et al. Občanský zákoník. Komentář. Praha, Linde, 2003,
- Bičovský, J., Holub, M., Pokorný, M. Společné jmění manželů. 2. vyd. Praha: Linde, 2009
- Spáčil, J. Švestka, J. aj. Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009
- Dvořák, T. Vypořádání společného obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným. Právní fórum. 2010, roč. 7, č. 11
- Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. aj. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007
- Fiala, J. aj. Občanské právo hmotné, 3. opr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 143
- Pokorný, M., Holub, M., J. Bičovský, *Společné jmění manželů*. 1.vyd. Praha: Linde, 2000
- Hrušáková, M. *Manželství a paragrafy*

- Fiala J., Kindl, M. aj. Občanský zákoník. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2009, ISBN 978-80-7357-395-9
- Svoboda, K. Procesní nedůslednosti soudů ve sporech o vypořádání společného jmění manželů. Právní fórum. 2007, roč. 4, č. 7
- Kratochvíl, Z. Nevyvratitelná právní domněnka při zániku SJM. *Bulletin Advokacie*, 2006, č.10
- Součková, K., Petrová, R. Otázka aplikace nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů
- Francová, M., Dvořáková Závodská, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*, s.79
- Malý K. a kolektiv, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 3. vydání Praha: Linde Praha, 2004
- Pokorný M., Holub M., Bičovský J., Společné jmění manželů, 2. přepracované vydání Praha: Linde Praha, 2009
- Dvořák J., Majetkové společenství manželů, 1. vydání Praha: ASPI, 2004
- Svejkovský a kolektiv, Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva, C.H. Beck, 2012
- Drápal, L., Bureš J. a kolektiv, Občanský soudní řád, Komentář, C.H. Beck, 2009
- Zuklínová, M., Psutka, J. Spoluvlastnictví a společné jmění manželů, Komentář, Linde Praha, 2012

Časopisecká

- KRATOCHVÍL, Zdeněk. Nevyvratitelná právní domněnka při zániku SJM. *Bulletin Advokacie*, 2006, č.10
- MAKARIUS, Milan. Zánik společného jmění manželů a jeho vypořádání. *Aplikované právo*, 2005, č.2
- SOUČKOVÁ, Kateřina, PETROVÁ, Romana. Otázka aplikace nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů. *Bulletin Advokacie*, 2008, č.12

Právní předpisy

- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 94/1963 Sb, o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (nový)

Judikatura

- R. Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2903/2005, ze dne 26. 4. 2007
- R 11-1964
- R. Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 22 Cdo 1076/2006
- R 42/1972
- R 57/1970
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 5. 2001, sp. zn. 22 Cdo 629/2000
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 12. 1999, sp, zn. 2 Cdon 2060/1997
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 2. 2008, sp. zn. 22 Cdo 3285/2007
- R. Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 5. 1988, sp. zn. 5 Co 391/88
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 11. 2000, sp. zn. 22 Cdo 1217/99
- R. Nejvyššího soud ČR sp. zn.: 22 Cdo 2335/2005
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 10. 2006, sp. zn.: 22 Cdo 14/2006
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 3. 1989, sp. zn. 3 Cz 6/1989
- R. Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2004, sp. zn. 35 Odo 801/2002
- R. Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. 1 Afs 111/2004
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 2009, sp. zn. 22 Cdo 425/2008
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 7. 2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. 22 Cdo 924/2008
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 10. 2008, sp. zn. 22 Cdo 952/2007
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 4. 2011, sp. zn. 22 Cdo 2045/2009
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1781/2004
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 29 Odo 460/2005
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 22 Cdo 900/2004

- U. Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30. 11. 2001, sp. zn. 20 Co 186/2001
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 6. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1119/2005
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2033/2002
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.2.2001, sp. zn. 22 Cdo 2289/99
- R 70/65
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.10.2001, sp. zn. 22 Cdo 2914/99
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 3.9.2002, sp. zn. 22 Cdo 264/2001
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 11. 2008 sp. zn.: 22 Cdo 3174/2007
- R. Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. 22 Cdo 3421/2006
- R. Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 1973, sp. zn. 3 Cz 39/73
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.7.2000, sp. zn. 22 Cdo 726/99
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 9. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1283/2003
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 2000, sp. zn. 22 Cdo 2574/98
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.9.2003, sp. zn. 22 Cdo 820/2003
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 11. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1174/2001
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 10. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1399/2004
- U. Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2004, sp. zn. 22 Cdo 2216/2004
- R. Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29.1.1985, sp. zn. Cpj 337/1983
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 1986, sp. zn. 3 Cz 63/86
- R. Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25. 5. 1974, sp. zn. 3 Cz 55/74
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 10. 2002, sp. zn. 22 Cdo 261/2001
- R. Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1881/2001

Ostatní

www.nsoud.cz

www.zakonyprolidi.cz

www.psp.cz

www.google.com

www.gesetze-im-internet.de

www.hcch.net

www.statutelaw.gov.uk

www.parliament.the-stationery-office.co.uk